

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Krimināltiesisko zinātņu katedra

**IEROČU, MUNĪCIJAS, SPRĀGSTVIELU, RADIOAKTĪVU UN
BĪSTAMU VIELU GLABĀŠANAS, IZLIETOŠANAS,
UZSKAITES UN PĀRVADĀŠANAS
NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA**

BAKALaura DARBS

Autore: **Lita Norenberga**

Studenta apliecības Nr.: ln10016

Darba vadītāja: docente Dr.iur. Diāna Hamkova

RĪGA 2013

Satura rādītājs

Ievads	3
1. Ieskats noziedzīga nodarījuma militārajā dienestā jēdzienā un aktualitātē.....	5
2. Krimināllikuma 346.panta nozieguma sastāvs	11
2.1. Krimināllikuma 346.panta nozieguma sastāva jēdziens.....	11
2.2. Noziedzīga nodarījuma objekts.....	12
2.3. Noziedzīga nodarījuma priekšmets	13
2.3.1. KL 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmeta jēdziens un pazīmes	13
2.3.2. Ieroči	15
2.3.3. Munīcija	21
2.3.4. Sprāgstvielas.....	24
2.3.5. Radioaktīvas vielas	27
2.3.6. Bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli.....	28
2.4. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse	30
2.5. Noziedzīga nodarījuma subjekts	38
2.6. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse	43
3. Problēmu spektrs, kas saistīts ar Krimināllikuma 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju.....	46
Kopsavilkums	53
Anotācija	55
Annotation	56
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	57

IEVADS

Militārais dienests savā visprimitīvākajā formā vēsturē pazīstams jau kopš pasaules pirmsākumiem. Cauri gadsimtiem līdz mūsu laikiem tas attīstījies kā neatņemama katras valsts sastāvdaļa – aizsardzības, drošības un preventīva rakstura institūts, kas atkarībā no katras valsts attīstības pakāpes tiek izkopts tādā līmenī, lai rūpētos par valsts un tās iedzīvotāju aizsardzību.

Atkarībā no veida, kādā konkrēta valsts izvēlas realizēt savu militāro dienestu, izšķir gana dažādus valsts bruņoto spēku komplektēšanas paņēmienus. Militārā dienesta struktūra un tās attīstība Latvijā viennozīmīgi ir jāvērtē kopā ar mūsu valsts pašas vēsturisko attīstību, tomēr līdz pat mūsdienām militārā dienesta uzbūves dzirnakmens viennozīmīgi ir karavīrs, kurš asociatīvi ikvienam visu pirmām kārtām saistīties tieši ar apbruņojumu, kas ir paša militārā dienesta pamatā.

Lai gan pārsteidzīgi būtu apgalvot, ka Latvijā militārais dienests ir valsts aktualitāte, pirmkārt, jau tamdēļ, ka ieguldījums tā attīstīšanā ir nesalīdzināmi mazs, kas, protams, varētu tikt pamatots gan ar pašreizējo valsts ekonomisko un arī politisko stāvokli, tomēr noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā tiek izdarīti arī Latvijā. Turklāt, ņemot vērā, ka Latvija ir Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (plašāk pazīstamas kā NATO) dalībvalsts, kuras Nacionālie bruņotie spēki tostarp regulāri piedalās starptautiskajās misijās, pēdējos gados ir būtiski saasinājušās problēmas, kas saistītas ar militārā dienesta apbruņojumu, proti, apbruņojuma lietošanas pārkāpumiem, kas, autoresprāt, var radīt ne vien apdraudējumu cilvēkam, bet arī stimulē vērtēt bruņoto spēku līmeni, sagatavotību un sūtību kopumā. Līdztekus nepamanīts nevar palikt arī apstāklis, ka nereti militārajā dienestā veiktā dienesta izmeklēšana, kas tostarp tiek veikta arī par apbruņojuma lietošanas pārkāpumiem, rada šaubas par militārpersonas kriminālatbildības institūta objektivitāti.

Autoresprāt, mūsdienīgas valsts neatņemams uzdevums ir rūpēties par valsts suverenitāti, drošību un tās iedzīvotāju aizsardzību. Šāda uzdevuma izpildei arī Latvijā kalpo valsts militārais dienests. Pamatojoties uz pretrunām, ko autore saskatījusi Krimināllikuma XXV nodaļas 346.panta – „**Ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un bīstamu vielu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpšana**” – kvalifikācijā, un uz augstāk minētā noziedzīgā nodarījuma sastāva aktualitāti mūsdienu sabiedrībā, kas saistīta ar problēmu spektru, kas skar militārpersonu kriminālatbildības jautājumu pēc pēdējiem grozījumiem Krimināllikumā, tika izvēlēta attiecīgā bakalaura darba tēma.

Darba mērķis:

Pētīt ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un bīstamu vielu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpumu, kas izdarīti militārajā dienestā, teorētiskos un praktiskos aspektus, kā arī analizēt militārpersonas kriminālatbildības jautājuma problemātiku attiecībā uz Krimināllikuma 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu.

Lai sasniegtu studiju darbā izvirzīto mērķi, bija jāveic šādi uzdevumi:

Darba uzdevumi:

1. Izpētīt un analizēt literatūru par studiju darbā iztirzāto tēmu;
2. Izpētīt jēdziena „noziedzīgs nodarījums militārajā dienestā” pamatbūtību;
3. Veikt Krimināllikuma 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva analīzi;
4. Izvērtēt tiesu praksi saistībā ar noziedzīgo nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 346.pantā;
5. Izvērtēt militārpersonas kriminālatbildības jautājumu.

Studiju darbs sastāv no trim galvenajām nodaļām un to apakšnodaļām, ievada, kopsavilkuma, anotācijām latviešu un angļu valodās un izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksta.

Darbs veikts, lai apzinātu un analizētu ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un bīstamu vielu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpumu, kas izdarīti militārajā dienestā, galvenās pamatnostādnes Latvijā.

Darba gaitā izmantotas šādas zinātniskās pētniecības metodes, kas veicinājušas darbā izvirzītā mērķa un uzdevumu sasniegšanu:

1. Analītiskā metode;
2. Teleoloģiskā metode;
3. Vēsturiskā metode;
4. Salīdzinošā metode;

Autore uzskata, ka šis studiju darbs būs noderīgs jo īpaši tiem, kuri vēlas izprast Krimināllikuma 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma militārajā dienestā būtību un tā lomu mūsdienu Latvijā, kā arī ikvienam, kuram interesē militāro tiesību un krimināltiesību mijiedarbība.

1. IESKATS NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA MILITĀRAJĀ DIENESTĀ JĒDZIENĀ

Krimināllikuma (turpmāk – KL) XXV nodaļa regulē noziedzīgus nodarījumus militārajā dienestā, kur 331.pants nosaka: „**Par noziedzīgiem nodarījumiem militārajā dienestā atzīstami šajā likumā minētie pret noteikto militārā dienesta pildīšanas kārtību vērstie noziedzīgie nodarījumi, kurus izdarījuši karavīri un personas, uz kurām attiecas speciāli likumos paredzētie noteikumi.**”¹

Kā nosaka arī pati norma, konkrētais KL pants jāvērtē kopsakarā ar speciālajiem likumiem, kas regulē militārā dienesta kārtību. Tādēļ būtiski ir skaidri izprast, kas ir militārais dienests un tā pildīšanas kārtība, kuras ir personas, kuru izdarītie noziedzīgie nodarījumi vērtējami kā noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā un kādi ir noziedzīgie nodarījumi, kas vērsti pret militārā dienesta pildīšanas kārtību, kā tādi.

Militārā dienesta definīcija ir sniegta 2002.gada 30.maija likuma „Militārā dienesta likums”² 2.panta 1.punktā, nosakot, ka militārais dienests ir valsts dienesta veids valsts aizsardzības jomā, kuru pilda karavīrs un kurš ietver aktīvo dienestu un dienestu Nacionālo bruņoto spēku rezervē. Militārā dienesta pildīšana izpaužas kā militārajos reglamentos un citos normatīvajos aktos noteikto pienākumu izpilde, komandiera (priekšnieka) pavēles izpilde un citāda normatīvajos aktos paredzētā karavīru darbība sabiedrības un valsts interesēs.³ Šo pildīšanas kārtību nosaka jau minētais „Militārā dienesta likums”, citi normatīvie akti, kā arī militārie reglamenti.⁴

Kā minēts KL 331.pantā, noziedzīgu nodarījumu militārajā dienestā var izdarīt karavīrs, tātad noziedzīga nodarījuma militārajā dienestā subjekts, kas Militārā dienesta likuma 2.panta 5.punkta izpratnē ir Latvijas pilsonis, kas pilda aktīvo dienestu un kam piešķirta militārā dienesta pakāpe⁵, kā arī personas, uz kurām attiecas speciāli likumos paredzēti noteikumi. Ņemot vērā to, ka padziļināta analīze par KL XXV nodaļas subjektu ir nepieciešama šī darba ietvaros, karavīra un to personu, uz kurām attiecas speciāli likumos paredzēti noteikumi, plašāks apskats atrodams šīs darba nodaļā 2.4.

A.Niedre mācību grāmatā „Krimināltiesības. Sevišķā daļa” analizējis noziedzīgus nodarījumus militārajā dienestā un sniedz definīciju: „Noziedzīgi nodarījumi militārajā

¹ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2013.gada 14.martā]

² Militārā dienesta likums: LR likums. Pieejams: http://www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 14.martā]

³ Turpat.

⁴ Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 781.lpp.

⁵ Sk.2

dienestā ir tādi kaitīgi prettiesiski nodarījumi, kas apdraud likumos un citos normatīvajos aktos noteikto militārā dienesta pildīšanas kārtību.”⁶ Atšķirībā no citām valstīm, piemēram, Amerikas Savienotajām Valstīm, kur par noziedzīgu nodarījumu militārajā dienestā uzskatāms jebkurš noziedzīgs nodarījums, ja vien to izdarījis militārā dienesta subjekts – militārpersona, Latvijā noteiktais regulējums specifiski nosaka, ka, lai atzītu noziedzīgu nodarījumu par izdarītu militārajā dienestā, tam jābūt vērstam pret noteikto militārā dienesta pildīšanas kārtību. Šī militārā dienesta pildīšanas kārtība savukārt noteikta atsevišķos speciālajos likumos, piemēram, jau minētajā Militārā dienesta likumā. Diskutabls, autore sprāt, ir jautājums par to, kā tiek interpretēts formulējums „citāda normatīvajos aktos paredzētā karavīru darbība sabiedrības un valsts interesēs”, ņemot vērā, ka ikviens karavīrs, uzsākot pildīt militāro dienestu, dod zvērestu, ka aizsargās Latvijas valsti, taču gadījumā, ja pastrādā noziedzīgu nodarījumu pret kādas civilpersonas veselību, tas saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu netiek uzskatīts par militārā dienesta izpildes, kas izpaužas darbībās sabiedrības interesēs, pārkāpumu, kā tas būtu, piemēram, jau pieminēto Amerikas Savienoto Valstu gadījumā, kur šī militārpersona būtu saucama pie kriminālatbildības, ņemot vērā, ka tā jebkurā gadījumā ir pārkāpusi sevis doto zvērestu aizsargāt savu valsti un tās iedzīvotājus. Taču, jāatzīst, tas ir jautājums par to, kā Latvijas likumdevējs ir izvēlējis organizēt militārpersonas atbildības jautājumu vispār.

KL XXV nodaļa izšķir 25 noziedzīgus nodarījumus militārajā dienestā (332.p.-356.p), ko var izdalīt pēc tiešajiem objektiem⁷:

- Noziedzīgi nodarījumi, kas izpaužas militārā dienesta pakļautības un dienesta pildīšanas kārtības pārkāpšanā:
 1. KL 332.pants – Patvaļīga prombūtne;
 2. KL 333.pants – Dezertēšana;
 3. KL 334.pants – Izvairīšanās no aktīvā dienesta;
 4. KL 335.pants – Nepaklausība;
 5. KL 336.pants – Pavēles neizpildīšana;
 6. KL 337.pants – Pretošanās priekšniekam un viņa piespiešana pārkāpt dienesta pienākumus;
 7. KL 338.pants – Vardarbība pret padoto;
 8. KL 339.pants – Karavīra goda aizskaršana;
 9. KL 340.pants – Karavīra piekaušana un spīdzināšana;
- Noziedzīgi nodarījumi militārās pārvaldes institūciju dienestā:

⁶ Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 781.lpp.

⁷ Turpat.

10. KL 341.pants – Varas ļaunprātīga izmantošana un dienesta pilnvaru pārkāpšana;
11. KL 342.pants – Dienesta nolaidība;
- Noziedzīgi nodarījumi pret militārā dienesta mantas izmantošanas kārtību:
12. KL 343.pants – Dienesta mantas izšķiešana un pazaudēšana;
13. KL 344.pants – Militārā dienesta mantas tīša iznīcināšana un bojāšana;
14. KL 345.pants – Militārā dienesta mantas iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības;
15. KL 346.pants – Ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un bīstamu vielu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpšana;
16. KL 347.pants – Kaujas mašīnu vadīšanas un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana;
17. KL 348.pants – Kuģu vadīšanas noteikumu pārkāpšana;
18. KL 349.pants – Lidojumu un to sagatavošanas noteikumu pārkāpšana;
- Noziedzīgi nodarījumi, kas izpaužas militārā dienesta pildīšanas speciālo noteikumu pārkāpšanā:
19. KL 350.pants – Sardzes dienesta reglamenta noteikumu pārkāpšana;
20. KL 351.pants – Iekšējā dienesta reglamenta noteikumu pārkāpšana;
- Noziedzīgi nodarījumi pret militāro ziņu glabāšanas kārtību:
21. KL 352.pants – Militāru ziņu izpaušana;
- Noziedzīgi nodarījumi pret militārā dienesta pildīšanas kārtību kara darbības rajonos:
22. KL 353.pants – Kara vešanas līdzekļu nodošana un atstāšana ienaidniekam;
23. KL 354.pants – Kaujas lauka patvaļīga atstāšana un atteikšanās lietot ieroci;
24. KL 355.pants – Gūstā esoša karavīra noziedzīga rīcība;
25. KL 356.pants – Sarkanā Krusta, Sarkanā Pusmēness un Zili Baltā Vairoga nozīmju nelikumīga nēsāšana un ļaunprātīga izmantošana.

Apgalvot, ka militārās tiesības šobrīd ir mūsu valsts aktualitāte, būtu pārsteidzīgi un pārspilēti. Drīzāk būtu jāapsver viedoklis, vai tā, gluži pretēji, tomēr nav kļuvusi par pārāk neaktuālu jomu. Protams, ir tikai apsveicami, ka tiesu prakse attiecībā uz militārajā dienestā pastrādātajiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir salīdzinoši šaura, taču tas nebūt nenozīmē, ka noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā netiek pastrādāti. Lielākā daļa pirmās instances un apelācijas instances nolēmumu netiek publicēti. Lai gan nolēmumi ir pieejami attiecīgajā tiesā, tos nodod tikai lietā iesaistītajām pusēm. Tas, saprotams, retumis arī savā veidā ievērojami apgrūtina dažādu pētījumu un zinātniska rakstura darbu veikšanu.

Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija (turpmāk – LR AM) katru gadu izdod publisko pārskatu, kurā ne tikai apkopota informācija par ministriju, bet arī uzrādīta izlieto to līdzekļu statistika, sasniegtie darba rezultāti attiecīgajā gadā u.tml. 2010.gada publiskajā

pārskatā⁸ (*pārskats par 2012.gadu vēl nav izdots, savukārt 2011.gada pārskats nesatur attiecīgo informāciju – aut.piez.*) sniegta informācija, ka attiecīgajā gadā Militārā policija, kas saskaņā ar Nacionālo bruņoto spēku likuma 3.panta 5.daļu⁹ nodrošina likumību, darbojoties Nacionālo bruņoto spēku regulāro spēku sastāvā ar izmeklēšanas iestādes un operatīvās darbības subjekta tiesībām, uzsāka 38 kriminālprocesus, izbeidza 31 kriminālprocesu, savukārt prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīja 16 kriminālprocesus¹⁰.

Saistībā ar noziedzīgu nodarījumu militārajā dienestā aktualitāti jāmin arī, ka lielai daļai iedzīvotāju trūkst izpratnes par šobrīd pastāvošā militārā dienesta nozīmi mūsu valstī vispār. Kopš karaklausības atcelšanas cilvēku ieinteresētība militārajos jautājumos manāmi samazinājās, šobrīd tā pastiprinās ikreiz, kad medijos parādās informācija par starptautiskajām militārajām operācijām, kurās dalību ņem Latvijas Nacionālo Bruņoto spēku karavīri, vai, protams, dažādu nelaimes gadījumu sakarā.

Pēdējos gados aktuālākās problēmas militārajā dienestā ir disciplinārpārkāpumi. Kā LR AM 2012.gada 7.februārī informēja ziņu portālu „DELFI” – „2011.gadā Nacionālajos bruņotajos spēkos kopumā konstatēti 216 militārās disciplīnas pārkāpumi (..), 2011.gadā konstatēti arī 53 neattaisnoti dienesta kavējumi, deviņas reizes karavīri bija pārsnieguši savas dienesta pilnvaras, vēl pērn konstatēti divi ieroču nepamatotas pielietošanas gadījumi, kā arī divi ieroču nozaudēšanas gadījumi. 12 pārkāpumi bijuši par nolaidīgu attieksmi pret dienesta mantu.”¹¹

Attiecībā uz KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma aktualitāti jāmin, ka pēdējos gados aktualizējies tieši jautājums par bruņojuma lietošanas pārkāpumiem militārajā dienestā. Tā arī 2011.gada nogalē Latviju pāršalca ziņa, ka Ādažu poligonā noticis sprādziens. 2011.gada 23.oktobrī apmācību laikā zemessargs savā mugursomā bija ielicis sprādzienbīstamu priekšmetu, kurš detonēja, un tā rezultātā tika ievainots viens jaunsargs un astoņi zemessargi, no kuriem viens no gūtajiem ievainojumiem vēlāk slimnīcā mira¹². Janvārī tika paziņots, ka Aizsardzības ministrs A. Pabriks parakstījis pavēles par divu zemessargu, tostarp atbildīgā par notikušo sprādzienu, – Zemessardzes štāba virsseržanta J.Kārklīņa, –

⁸ [b.a.] LR Aizsardzības ministrijas 2010.gada publiskais pārskats. Pieejams: http://doc.mod.gov.lv/lv/am_gada_parskati/2010/ [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]

⁹ Nacionālo bruņoto spēku likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹⁰ Sk.8

¹¹ Pērn visbiežāk konstatētais militārās disciplīnas pārkāpums - nolaidīga dienesta pienākumu izpilde. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/pern-visbiezak-konstatetais-militaras-disciplinas-parkapums-nolaidiga-dienesta-pienakumu-izpilde.d?id=42114658> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹² Graube: armijai ir 'pamatotas aizdomas' par Ādažu sprādziena vaininieku. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/graube-armijai-ir-pamatotas-aizdomas-par-adazu-spradziena-vaininieku.d?id=41344533> [aplūkots 2013.gada 22.aprīlī]

atbrīvošanu no dienesta, kas izpaužas kā disciplinārsoda uzlikšana¹³. Aizsākās, sabiedrībasprāt, visai haotiska un aktīva iespējamo vainīgo personu noskaidrošana, bet sabiedrībai savukārt tā arī nebija skaidrs – kāpēc vispār notiek diskusijas, ja jau noskaidrots galvenais noziedzīgā nodarījuma izdarītājs, turklāt tā nolaidīgās darbības dēļ ir ievainoti un arī miris viens no zemessargiem? Mediju tendenciozie paziņojumi daudzkārt radīja virkni aizdomu, ka atbildīgās institūcijas nav pietiekami sagatavotas un zinošas, lai principā vispār organizētu šādu problēmu risināšanu. Tomēr šāds secinājums, autoresprāt, nav objektīvs, jo kā katrs noziedzīgs nodarījums arī šis konkrētais ir jāvērtē kopskatā ar faktiskajiem lietas apstākļiem, kuri pamatotu apsvērumu dēļ ir zināmi tikai attiecīgajām amatpersonām, kas veic šī nozieguma izmeklēšanu, kā arī krimināllietā iesaistītajām personām. Dotajā brīdī informācijas par tālāko lietas apstākļu attīstīšanās gaitu nav. Zināms vien tas, ka konkrētā lieta līdz iztiesāšanai tā arī nav nonākusi, līdztekus LR AM amatpersonām paziņojot, ka attiecīgajām personām ir uzdots sastādīt rīcības plānu disciplīnas stiprināšanai. Līdzīgi plašu rezonansi sabiedrībā izraisīja lieta, kurā gala beigās tika attaisnots karavīrs lietā par četru patronu ievēšanu no Afganistānas un kuram apsūdzība cita starpā tika celta arī pēc KL 346.panta 1.daļas par munīcijas pārvadāšanas noteikumu pārkāpšanu¹⁴. Lietas detalizētāka analīze tiks veikta pētījuma gaitā, ņemot vērā tās nozīmīgo lomu tiesu praksē par KL 346.pantu.

Jāmin, ka kriminālatbildība, kas paredzēta par noteikumu pārkāpumiem attiecībā uz militārā dienesta mantu vēsturiski bijusi pazīstama un nostiprināta arī dažādu valstisko režīmu pastāvēšanas laikos. Tā, piemēram, Latvijas PSR kriminālkodeksa 239.panta 4.daļa¹⁵, kas paredzēja kriminālatbildību par dienesta lietošanai uzticēto ieroču, munīcijas (..) un citas kara mantas pazaudēšanu vai bojāšanu, pārkāpjot to glabāšanas noteikumus, vai Latvijas kriminālkodeksa 232.panta 3.daļa¹⁶ par dienesta lietošanai uzticēto ieroču, munīcijas un pārvietošanās līdzekļu pazaudēšanu vai bojāšanu, pārkāpjot to glabāšanas noteikumus, no kā secināms, ka šāda rakstura darbības bijušas pietiekoši kaitīgas, lai jau izsenis tās kriminalizētu nolūkā izvairīties no iespējamā kaitējuma.

Arī Latvijas kaimiņvalstu – Lietuvas un Igaunijas – krimināltiesiskajā regulējumā noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā tiesību avotos ir izdalīti atsevišķās nodaļās,

¹³ No dienesta atļaiž zemessargus saistībā ar sprādzienu Ādažos. Pieejams:

http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/407958-no_dienesta_atlajz_zemessargus_saistiba_ar_spradzienu_adazos
[aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹⁴ Tiesa attaisno karavīru lietā par četru patronu ievēšanu no Afganistānas. Pieejams:

<http://www.apollo.lv/zinas/tiesa-attaisno-karaviru-lieta-par-cetru-patronu-ievessanu-no-afganistanas/458847>
[aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹⁵ Autoru kolektīvs. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 715.lpp.

¹⁶ Aperāne E. Latvijas valsts aizsardzības likumi. Rīga: Junda, 1993, 112.lpp.

attiecīgi– Lietuvas Republikas Kriminālkodeksā un Igaunijas Krimināllikumā. Lietuvas Kriminālkodeksa 324.pants¹⁷ paredz karavīra atbildību par militārā dienesta nolaidību, pazaudējot militārā dienesta mantu, tostarp ieročus, munīciju un sprāgstvielas, turklāt šāda nozieguma sastāva kvalificēšanai nav nepieciešama kaitīgo seku iestāšanās. Analogiski regulēta arī mūsu valsts Krimināllikuma norma attiecībā uz šādu noziedzīgu nodarījumu, proti,- 343.panta 2.daļa, kas attiecībā pret 346.pantu ir vispārējā norma, savukārt Lietuvas Kriminālkodeksā šādas speciālās normas nav. Igaunijas Krimināllikuma 448.pants¹⁸ savukārt regulē militārpersonas kriminālatbildību par militārā dienesta mantas ieķīlāšanu, pamešanu, pazaudēšanu, nevērīgu glabāšanu vai bojāšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums (panta 2.daļā atbildība paredzēta gadījumā, ja šādas darbības izdarītas kara stāvoklī). Tātad zināmā mērā var secināt, ka Latvija pēc Krimināllikumā veiktajiem grozījumiem 2012.gada decembrī ir pietuvojusies drīzāk Igaunijas regulējumam, lai gan šāds secinājums nav viennozīmīgs, ņemot vērā, ka ne Lietuvas, ne Igaunijas tiesību akti nesatur vēl arī speciālās normas attiecībā pret augstāk norādītajām. Amerikas Savienoto Valstu Unificētā militārā tiesvedības kodeksa (*The Uniform Code of Military Justice*) 908.iedaļas 108.pants¹⁹ savukārt satur atbildību par militārā dienesta mantas pazaudēšanu, bojāšanu, izpostīšanu vai nelikumīgu apiešanos ar to, tomēr autore uzskata, ka, ņemot vērā, ka Amerikas Savienotās Valstis pieder pie anglo-amerikāņu tiesību saimes, normas minēšana kalpo vien uzskatāmam piemēram, kas pierāda, ka militārā dienesta mantas izmantošanas kārtība ir būtiska un nozīmīga valsts regulējumā kā Amerikas Savienotajās valstīs, tā Lietuvā, Igaunijā un, protams, arī Latvijā.

Autoresprāt, noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā un KL 346.pants jo sevišķi ir ievērojami aktualizēties sakarā ar Latvijas kā Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (turpmāk – NATO) dalībvalsts pienākumiem, kas aktīvi izpaužas militārpersonu tiešā saskarsmē ar mūsdienās pazīstamām bīstamām vielām un ieročiem un kas līdztekus arī aktualizējis valsts militārā dienesta darbību starptautiskajā arēnā un ir paaugstinājis kā militārpersonu tā pašas valsts starptautiskās atbildības risku.

¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2012. Pieejams:

http://www.istatymas.lt/istatymai/baudziamasis_kodeksas.htm [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹⁸ Karistusseadustik, 2013. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122012013> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

¹⁹ The Uniform Code of Military Justice. Pieejams: <http://www.ucmj.us/> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

2. KRIMINĀLLIKUMA 346.PANTA NOZIEGUMA SASTĀVS

2.1. Krimināllikuma 346.panta nozieguma sastāva jēdziens

Kā to paredz KL 1.panta 1.daļa²⁰ - pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Atkarībā no individuāla noziedzīga nodarījuma tas var tikt pastrādāts visdažādākajos apstākļos un veidā, tomēr jebkura noziedzīga nodarījuma sastāvā, lai to atzītu par noziedzīgu nodarījumu, ir jākonstatē konkrētas pazīmes, ko krimināltiesību teorijā izdala divās grupās: objektīvās pazīmes un subjektīvās pazīmes. Dr.habil.jur., profesors U.Krastiņš grāmatā „Noziedzīgs nodarījums” noziedzīga nodarījuma sastāvu formulē kā Krimināllikumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopumu, kas nepieciešams un pietiekams, lai atzītu kaitīgu nodarījumu par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu²¹.

Gluži tāpat kā jebkuru citu KL paredzēto noziedzīga nodarījuma sastāvu arī KL 346.pantu veido gan objektīvā puse, gan subjektīvā puse, un gluži tāpat kā jebkura cita KL paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva analizē arī KL 346.pantā izdala četrus noziedzīga nodarījuma sastāva elementus – **noziedzīga nodarījuma objektu, noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi, noziedzīga nodarījuma subjektu un noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi**. Sekojošajās darba nodaļās tiks individuāli analizēts un detalizētāk apskatīts katrs no šiem četriem elementiem nolūkā radīt padziļinātāku izpratni par KL 346.panta būtību.

KL 346.pantam ir divas daļas, no kurām pirmās daļas noziedzīga nodarījuma sastāvs, pamatojoties uz krimināltiesību teorijā atzītajām nostādnēm, ir pamatsastāvs jeb vienkāršs sastāvs, savukārt panta otrās daļas noziedzīga nodarījuma sastāvs ir sastāvs ar nodarījumu pastiprinošiem apstākļiem jeb kvalificēts sastāvs.

Pēc noziedzīga nodarījuma sastāva veida KL 346.pantā paredzētajam noziedzīgajam nodarījumam ir materiāls sastāvs jeb tāds sastāvs, kurš satur ne tikai pazīmes, kas raksturo prettiesisko darbību vai bezdarbību, bet arī kaitīgās sekas, proti, pamatsastāvā būtisks kaitējums, savukārt kvalificētajā sastāvā – smagas sekas.

Saskaņā ar Grozījumiem Krimināllikumā²², kas izdarīti 2012.gada 13.decembrī un stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, KL 346.panta 1.daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums atbilstoši KL 7.panta 3.daļai ir atzīstams par mazāk smagu noziegumu (līdz grozījumu izdarīšanai – kriminālpārkāpums) un 2.daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums atbilstoši KL

²⁰ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 14.martā]

²¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 10.lpp.

²² Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 15.martā]

7.panta 4.daļai – par smagu noziegumu (līdz grozījumu izdarīšanai – mazāk smags noziegums).

2.2. Noziedzīga nodarījuma objekts

Krimināltiesību teorijā noziedzīga nodarījuma objekts vispārīgi tiek definēts kā ar KL aizsargātās intereses, lai gan krimināltiesību teorētiķu viedokļi šajā jautājumā dalās. U.Krastiņš grāmatā „Noziedzīgs nodarījums” raksta: „(..) ir pamats par noziedzīga nodarījuma objektu uzskatīt valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu un indivīdu noteiktas intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums.”²³ Taču ir skaidrs, ka atšķirīgi noziedzīgi nodarījumi apdraud atšķirīgas ar KL aizsargātās intereses, tamdēļ, lai produktīvi, bet galvenokārt – pareizi, kvalificētu kādu noziedzīgu nodarījumu, ir nepieciešams sīkāk izdalīt noziedzīga nodarījuma objektu, proti, izšķirt vispārējo, grupas un tiešo noziedzīga nodarījuma objektu.

Krimināltiesību teorijā KL 346.panta noziedzīga nodarījuma objektu izdala:

- **Vispārējā noziedzīga nodarījuma objektā** – kā jau augstāk minēts, tas ir visas ar KL aizsargātās intereses (interesu kopums). Tieši vispārējais noziedzīga nodarījuma objekts ļauj izšķirt tādus tiesību pārkāpumus, kas ir krimināli sodāmi, no citiem tiesību pārkāpumiem (piemēram, administratīvi sodāmiem). Arī jebkura noziedzīga nodarījuma militārajā dienestā, tostarp KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts bez šaubām ir intereses, ko aizsargā KL, jo, pastrādājot noziedzīgu nodarījumu militārajā dienestā, tiek apdraudētas valsts un arī sabiedrības intereses. Nedrīkst būt pieļaujams, ka persona, kas vērsusies pret valsts interesēm valsts aizsardzības sfērā, kas turklāt ir viens no valsts pamatuzdevumiem, varētu netikt saukta pie atbildības.
- **Noziedzīga nodarījuma grupas objektā** – kā norādījis U.Krastiņš, noziedzīga nodarījuma grupas objekts ir daļa no tām interesēm, kas ir iekļautas nodarījumu vispārējā objekta jēdzienā. Vispārināti noziedzīga nodarījuma grupas objekts ir kādu noteiktu, vai nu tādu pašu, vai viena veida interešu apvienojums, kam ir kopīgas iezīmes²⁴. KL Sevišķā daļa sastāv no 17 nodaļām, kurā katra no tām apvieno noteiktas noziedzīga nodarījuma grupas objekta pazīmes saturošas tiesību normas, par kuru pārkāpumu paredzēta kriminālatbildība. Tieši tā arī KL XXV nodaļas – Noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā – normas satur tādus noziedzīgu nodarījumu sastāvus,

²³ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 32.lpp.

²⁴ Turpat. 37.lpp.

kuri pēc savām pazīmēm un konkrētu interešu pārkāpumiem tiek vērsti pret militārā dienesta interesēm jeb konkrētāk – militārā dienesta pildīšanas kārtību, no kā izriet, ka KL 346.panta noziedzīga nodarījuma grupas objekts ir militārā dienesta intereses.

- **Noziedzīga nodarījuma tiešajā objektā** – KL 346.pantā ietvertajā noziedzīgajā nodarījumā ar to saprot tās intereses, ko tieši apdraud konkrētais, konkrētā veida noziedzīgais nodarījums un, kā raksta U.Krastiņš,- noziedzīga nodarījuma tiešajā objektā ietilpst tā konkrētā interese vai vairākas savstarpēji saistītas intereses, kuras kaitīgais nodarījums apdraud tiešā veidā, tāpēc tās aizsargā jau konkrēta KL norma²⁵. KL 346.pants aizsargā intereses, kas izpaužas militārā dienesta mantas izmantošanas kārtībā. KL 346.pants aizsargā militārā dienesta mantas izmantošanas kārtību, kuru likumdevējs nolūkā ierobežot iespējama apdraudējuma rašanos ir atrunājis citos speciālajos normatīvajos aktos. Ir tikai loģiski, ka personai, kas šo kārtību ir pārkāpusi un tādējādi radījusi apdraudējumu būtībā arī pašas valsts interesēm, ir jāuzņemas atbildība par nodarīto kaitējumu, ja tāds radies.

Tieši noziedzīga nodarījuma objekts jebkura noziedzīga nodarījuma sastāvā kalpo precīzākai noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai un noziedzīgu nodarījumu norobežošanai vienam no otra.

2.3. Noziedzīga nodarījuma priekšmets

2.3.1. Krimināllikuma 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmeta jēdziens un pazīmes

Noziedzīga nodarījuma priekšmets krimināltiesību teorijā, kā to atzīst U.Krastiņš, ir cilvēka ārējā pasaulē objektīvi eksistējoša lieta, pret kuru tieši vērst kaitīgais nodarījums un līdz ar to tiek apdraudēts noziedzīga nodarījuma objekts²⁶. Ne katrs noziedzīga nodarījuma sastāvs pieprasa noziedzīga nodarījuma priekšmetu kā obligātu pazīmi, taču KL 346.pants ir izteiksmīgs piemērs teorijā atzītajai nostādnei, ka noziedzīga nodarījuma sastāvā ar noziedzīga nodarījuma priekšmeta nepieciešamību noziedzīga nodarījuma esamības konstatēšanai, ir jāpastāv noziedzīgajā nodarījumā paredzētajam noziedzīga nodarījuma priekšmetam, kurš zināmas prettiesiskas darbības vai bezdarbības rezultātā ir cietis. Tieši tā

²⁵ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 39.lpp

²⁶ Turpat. 44.lpp.

arī KL 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmets ir tas, pret ko tieši tiek vērstas noziedzīgās darbības.

KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmets skaidri izriet no pašas normas dispozīcijas, proti, noziedzīga nodarījuma priekšmets ir:

- a) **Ieroči;**
- b) **munīcija;**
- c) **sprāgstvielas;**
- d) **radioaktīvas vielas;**
- e) **bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli.**

Turklāt jāuzsver, ka praksē tas bieži varētu būt vairāku šo priekšmetu apvienojums, ņemot vērā, ka militārajām vajadzībām militārpersona vienlaicīgi ir nodrošināta kā ar ieroči, tā arī ar tā munīciju u.tml.

Lai izprastu KL 346.pantu, ir jo sevišķi svarīgi noskaidrot to noziedzīgā nodarījuma priekšmetu kopumu, par kura neatbilstošu lietošanu, tas ir, - glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpšanu – iestājas kriminālatbildība.

Saskaņā ar Latvijā pastāvošo tiesisko regulējumu ieročiem, munīcijai, sprāgstvielām, radioaktīvām un bīstamām vielām ir noteikta ierobežota aprīte un šī militārā dienesta manta tiek atzīta par nacionāli stratēģiski nozīmīgām precēm, kas nenoliedzami pamatojams ar šo priekšmetu un vielu kā tādu būtību, ņemot vērā to bīstamību gadījumos, kad to aprīte varētu radīt apdraudējumu sabiedrībai. Tieši tādēļ šīs aprītes stingru regulējumu likumdevējs noteicis saskaņā ar, piemēram, Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likumu²⁷, kura 2.pants nosaka, ka minētā likuma mērķis ir noteikt valsts un institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus attiecībā uz ieroču, munīcijas, speciālo līdzekļu un to sastāvdaļu aprīti Latvijā, kā arī noteikt šo priekšmetu klasifikāciju, aizliegumus un ierobežojumus attiecībā uz šiem priekšmetiem, lai garantētu sabiedrības drošību.

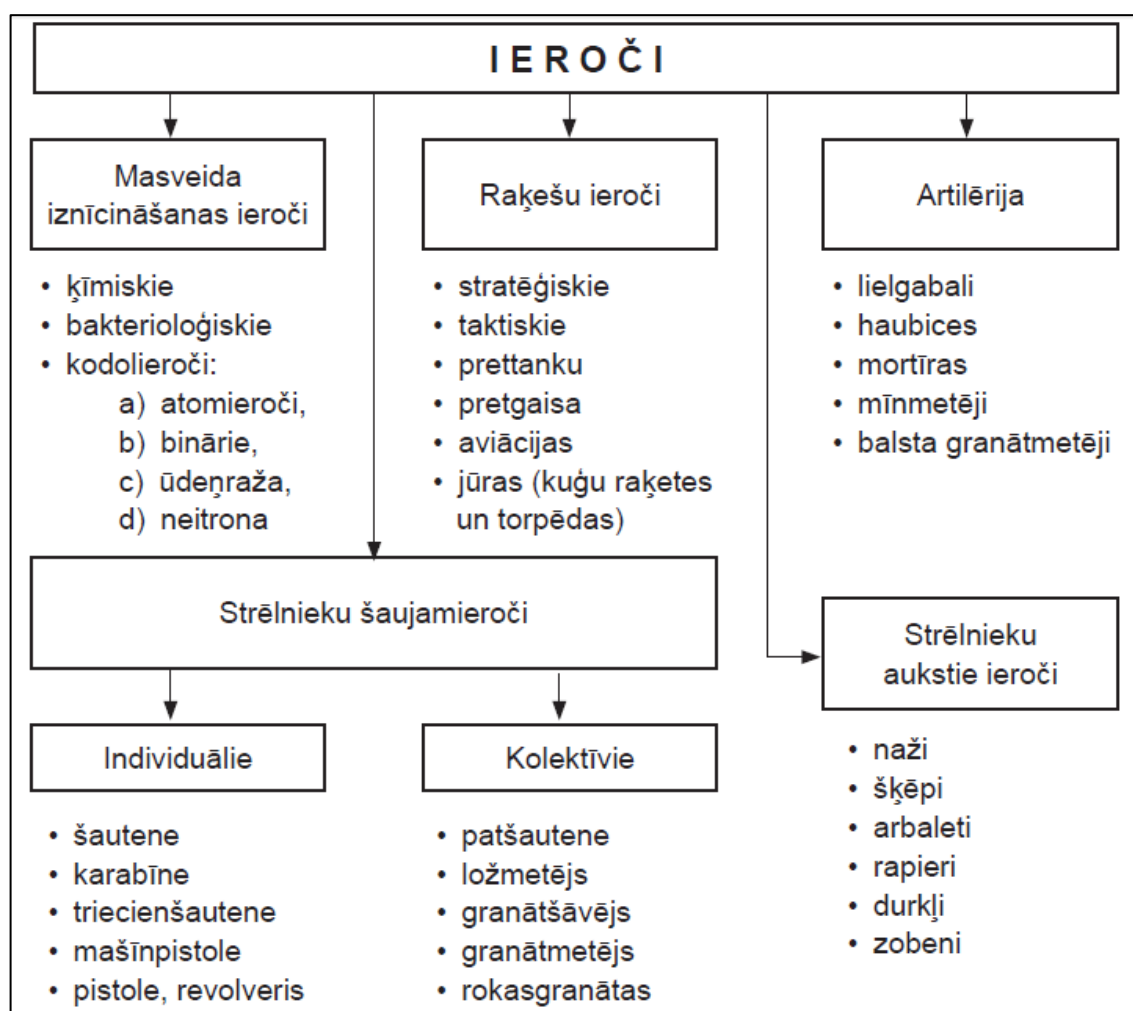
Tālāk sekojošajās apakšnodaļās tiks individuāli analizēts katrs augstāk minētais noziedzīgā nodarījuma priekšmets nolūkā radīt detalizētāku ieskatu ne vien to klasifikācijā, bet arī šīs specifiskās militārā dienesta mantas institūtā kopumā.

Autore uzskata, ka tieši KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmets sakarā ar tam ar likumu piešķirto sevišķo lomu valsts aizsardzības stratēģijā, ir tas konkrētā nozieguma sastāva elements, kas nenoliedzami šim noziedzīgajam nodarījumam piešķir paaugstinātas atbildības statusu.

²⁷ Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.martā]

2.3.2. Ieroči

Ierocis ir ne vien atpazīstamākais un visplašāk pazīstamais aizsardzības līdzeklis, bet arī klasisks jebkura militārā dienesta aprīkojums, kas turklāt ir dažādu ieroču grupu apvienojums, ko klasificē pēc zināmiem kritērijiem, piemēram, ieroča darbības principa, uzbūves u.tml. Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas profesors, atv. plkv. Dr. sc. ing. Jānis Melderis, savā 2009.gadā izdotajā grāmatā „Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi”, kas paredzēta kā papildus informācijas materiāls tieši Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas kadetu bakalaura studijām, ir visai plaši aprakstījis arī ieroču uzbūves un darbības pamatus, tostarp, norādot, ka pēc takstiskās nozīmes un darbības principiem ieročus var iedalīt piecās lielās grupās²⁸ (skat. 1.att.):

1.att. Ieroču klasifikācija²⁹

²⁸ Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009, 9.lpp.

²⁹ Turpat.

1. Masveida iznīcināšanas ieroči;
2. raķešu ieroči;
3. artilērija;
4. strēlnieku šaujamo ieroči;
5. strēlnieku aukstie ieroči.

Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likuma 1.panta 15.punkts³⁰, kas sniedz likumā lietotā termina „ierocis” skaidrojumu, nosaka, ka ierocis ir priekšmets vai mehānisms, kas speciāli radīts dzīvu vai nedzīvu mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai. Tātad augstāk minētais likums specifiski neizšķir atsevišķas ieroču grupas, lai regulētu to apriti kopumā, tomēr tajā tiek atrunāts ikkatrs gadījums, kurā kāda no likuma normām nav vai gluži pretēji – ir attiecināma tikai uz militārā dienesta ieročiem un speciālajiem līdzekļiem. Tā, piemēram, 50.panta 1.daļa³¹ nosaka, ka Nacionālo bruņoto spēku un Militārās izlūkošanas un drošības dienesta valdījumā esošo ieroču un munīcijas aprites civilo kontroli, kā arī Latvijā esošo ārvalstu bruņoto spēku un to amatpersonu ieroču un munīcijas aprites civilo kontroli veic Aizsardzības ministrija. Šāds risinājums ir loģisks un pamatots, turklāt likumdevējs šā likuma 4.pantā atrunājis ieroču un munīcijas klasifikāciju Latvijā, nosakot, ka ieročus un munīciju klasificē, iedalot tos atbilstoši tehniskajiem parametriem un lietojumam, savukārt kārtību, kādā Valsts policija klasificē šaujamo ieročus, munīciju un lielas enerģijas pneimatiskos ieročus, nosaka Ministru kabinets³². Līdztekus Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likumam ieroču apriti regulē arī Stratēģiskas nozīmes preču aprites likums³³, kura mērķis ir nodrošināt kontrolētu stratēģiskas nozīmes preču apriti atbilstoši Latvijas Republikas nacionālajām un starptautiskajām interesēm, starptautisko eksporta kontroles režīmu prasībām un novērst kodolieroču, ķīmisko, bioloģisko un citu masveida iznīcināšanas ieroču izplatīšanu, kā arī novērst starptautiskā terorisma draudus un kura 1.panta 1.punkts³⁴ kā stratēģiskas nozīmes preces definē sistēmas, iekārtas, to sastāvdaļas, materiālus, ķīmiskās vielas, priekšmetus, programmatūras, tehnoloģijas un pakalpojumus, kas ietverti Padomes 2009.gada 5.maija regulas (EK) Nr. 428/2009, ar ko izveido Kopienas režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, pārvadājumu, starpniecības un tranzīta kontrolei, 1.pielikumā, Eiropas Savienības Kopējā militāro preču sarakstā un Latvijas Republikas Nacionālajā stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstā. Tātad šis likums regulē tādu ieroču apriti, kuri klasificējami kā

³⁰ Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.martā]

³¹ Turpat.

³² Turpat.

³³ Stratēģiskas nozīmes preču aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.martā]

³⁴ Turpat.

stratēģiskas nozīmes preces, par tādām uzskatāmi arī militārajām vajadzībām paredzētie ieroči. Tā, piemēram, 2007.gada 25.septembra Ministra kabineta noteikumu Nr. 645 „Noteikumi par Nacionālo stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstu” pielikuma „Nacionālais stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu saraksts”³⁵ sadaļā 10A901 uzrādīts, ka par nacionāli stratēģiskas nozīmes precī ir uzskatāmi vītņstobra šaujamo ieroču munīcijai ar apmales (rantes) kapsulu, to sastāvdaļas, palīgierīces un munīcija, kas ir pamatoti, jo tieši vītņstobra ieroči jau izsenis tiek uzskatīti par efektīviem kaujas ieročiem un to neatbilstoša aprīte, piemēram, pieejamības un realizācijas iespēja fiziskām civilajām personām, varētu radīt nopietnu apdraudējumu. Taču īpaša nozīme šim likumam ir attiecībā uz tādiem specifiskiem ieročiem kā masveida iznīcināšanas ieroči un raķešu ieroči, kuru stratēģiskā nozīme ir ārkārtīgi būtiska ne vien nacionālā, bet arī starptautiskā līmenī. Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij saistošs ir arī Eiropas Savienības Padomes 2011.gada 21.februārī pieņemtais Eiropas Savienības Kopējais militāro preču saraksts³⁶, kas tika pieņemts attiecībā uz kopīgu noteikumu izveidošanu, lai reglamentētu militāru tehnoloģiju un ekipējuma kontroli. Šajā sarakstā detalizēti sniegts izklāsts par mūsdienās pielietotajām un aprītē esošajām militārajām tehnoloģijām un ekipējumu, tostarp masveida iznīcināšanas un raķešu ieročiem.

Ar masveida iznīcināšanas ieročiem saprot tādus ieročus, kuru pielietošana varētu nodarīt ievērojamu kaitējumu cilvēkiem un citām dzīvības formām, kā arī apdzīvotām teritorijām un videi kopumā. Masveida iznīcināšanas ieročus var iedalīt ķīmiskajos, bakterioloģiskajos un kodolieročos³⁷, kuri tuvāk tiks apskatīti sekojošajās apakšnodaļās, ņemot vērā to nesaraucamo saistību tieši ar sprāgstvielām, radioaktīvām un citām bīstamām vielām.

Raķešu ieroči savukārt ir pašgājēja un „nevadāma” rakstura ieroču kategorija, kas darbojas uz reaktīvā dzinēja darbības pamata, ar kuru kustība uz priekšu notiek lielākoties karstu gāzu izraisītas aizmugurējās daļas katapultēšanās rezultātā³⁸, un kas retumis tiek asociēta drīzāk ar artilēriju. Raķešu ieroči pēc to pielietojuma var tikt iedalīti raķetēs, pretgaisa raķetēs, torpēdās u.c.

³⁵ MK 25.09.2007. noteikumi Nr.645. Noteikumi par Nacionālo stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 21.martā]

³⁶ 21.02.2011. Eiropas Savienības Kopējais militāro preču saraksts: pielikums EP Kopējai nostājai 2008/944/KĀDP . Pieejams: www.eur-lex.europa.eu [aplūkots 2013.gada 21.martā]

³⁷ Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009, 10.lpp.

³⁸ Fought S.O. Rocket and missile system. Pieejams:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1357360/rocket-and-missile-system> [aplūkots 2013.gada 21.martā]

Artilērija ir tāda šaujamieroču grupu, kas spēj šaut ievērojami lielus lādiņus un ko „Nacionālajā stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstā”³⁹ klasificē kā pneimatisku ieroci ar enerģiju, lielāku par 12 džouliem, piemēram, - lielgabali, mīnmetēji u.c.

Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likuma 5.pants⁴⁰ noteic, ka ieročus, munīciju un speciālos līdzekļus atbilstoši to lietojumam izdala atsevišķās kategorijās, vienai no tām esot - militārie šaujamieroči, munīcija un speciālie līdzekļi, kas saskaņā ar likuma 1.panta 28.punkta⁴¹ skaidrojumu ir speciāli militārajām vajadzībām ražoti šaujamieroči un speciālie līdzekļi, kas paredzēti dzīvībai vai nedzīvībai mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai, kā arī šo ieroču un speciālo līdzekļu munīcija, sastāvdaļas un palīgierīces. Militārajām vajadzībām tiek izmantoti dažādu tipu šaujamieroči – gan gludstobra, piemēram, raķešpistoles, gan vītņstobra, piemēram, triecienšautene „HK G36KV” u.c. Jānorāda, ka tādiem šaujamieročiem, ko pielieto militārajām vajadzībām, ir jābūt piemērotiem tieši kaujas situācijām, tiem jābūt jo sevišķi triecienizturīgiem, apveltītiem ar maksimālu precizitāti garantējošu darbību u.tml., tieši tādēļ ne visi šaujamieroči var būt militārie šaujamieroči un tieši tādēļ militāro šaujamieroču apritei jārealizējas tikai militārvajadzībām un tie nedrīkstētu būt pieejami civilajām personām, ņemot vērā, ka to lietošana pieprasa padziļinātas zināšanas, savukārt neatbilstoša lietošana varētu radīt nopietnu apdraudējumu.

Ne mazāk nozīmīgi militārajā dienestā ir aukstie ieroči. Gluži tāpat kā jebkurš šaujamierocis, arī aukstais ierocis ir neatņemama daļa no militārpersonas apbruņojuma. Taču arī šajā gadījumā ir nozīmīgi norādīt, ka aukstais ierocis praksē var būt arī sadzīvīvs priekšmets, piemēram, šķēres vai āmurs, tomēr šādi sadzīvīvi priekšmeti praktisku un pamatotu apsvērumu dēļ nav uzskatāmi un klasificējami kā ieroči, kuriem būtu jānosaka speciāla aprīte. Likuma 1.panta 4.punktā⁴² aukstais ierocis definēts kā priekšmets, kam piemīt ieroča pazīmes un kas paredzēts bojājumu nodarīšanai, izmantojot cilvēka muskuļu spēku vai speciālus mehānismus. Tieši tamdēļ arī militārajā dienestā kā bruņojums – aukstais ierocis ir noteikti vien atsevišķi, specifiski aukstie ieroči, piemēram, nazis vai arbalets. Jānorāda, ka atbilstoši militārā dienesta specifikai ne visi naži būs atzīstami par militārā dienesta aukstajiem ieročiem. Lai nazi atzītu par auksto ieroci militārajā dienestā tam jāatbilst specifiskām pazīmēm, sākot ar tādām kā, piemēram, naža roktura īpašības – neslīdošs, ērti satverams u.tml., tiem jābūt piemērotiem intensīvai lietošanai. Rokas aukstie ieroči pēc savas

³⁹ MK 25.09.2007. noteikumi Nr.645. Noteikumi par Nacionālo stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 21.martā]

⁴⁰ Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.martā]

⁴¹ Turpat.

⁴² Turpat.

būtības iedalās noteiktās grupās, no kurām viena ir rokas asmeņu tipa aukstie ieroči, kurā ietverti aukstie ieroči, kuriem darbojošā daļa asmeņa veidā ļauj veikt duršanas darbības vai tai piemīt kompleksa darbība ar griešanas darbību, šādi ieroči ir, piemēram, kindžala, zobens u.c. Rokas asmeņu tipa aukstie ieroči savukārt atkarībā no to satveršanas daļas konstrukcijas iedalās vēl atsevišķās kategorijās, vienai no tām esot aukstie ieroči ar rokturi, piemēram, jau augstāk norādītais nazis, kurus savukārt sadala grupās atkarībā no to asmeņa garuma. Tieši pēc šīm pazīmēm arī izdala tādu auksto ieroci kā armijas nazis – aukstais ierocis ar īsu asmeni, kura asmeņa garums ir līdz 350mm.⁴³ Šādām pazīmēm atbilst arī, piemēram, kortiks, ko gan latviskajā terminoloģijā labāk pazīst kā tuteni un kas vēsturiski ir pazīstams kā neatņemama jūras flotiles militārpersonu apbruņojuma sastāvdaļa.

Nemot vērā, ka KL XXV nodaļa – „Noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā” – satur tādus noziedzīgus nodarījumus, kuru sastāvā obligāti nepieciešams speciālais subjekts, proti, - militārpersona (KL 346.panta subjekta analīze sniegta apakšnodaļā 2.5.), ierocis arī šī konkrētā noziedzīgā nodarījuma gadījumā neizbēgami ir jāvērtē kopsakarā ar militārpersonas statusu un tās tiesībām un pienākumiem militārajā dienestā. Tātad ierocis, kas ir KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmets, ir tāds ierocis, ko militārpersona izmantojusi speciāli militārajām vajadzībām un kurš turklāt šādām vajadzībām arī visu pirmām kārtām ir ticis paredzēts. Tikai gadījumos, kad persona, kas atbilstoša KL 346.panta subjekta pazīmēm un kas saskaņā ar KL 331.pantu ir izdarījusi tādu noziedzīgu nodarījumu, kas vērsts pret noteikto militārā dienesta pildīšanas kārtību, pārkāpjot ieroča, piemēram, izlietošanas noteikumus, ir uzskatāms, ka tā pastrādājusi šo noziedzīgo nodarījumu, ja tā šajā gadījumā ir izmantojusi speciāli militārajām vajadzībām ražotu ieroci, kas turklāt ir militārā dienesta manta.

Oficiālu publikāciju, konkrētāk, - publiski pieejamu, vispārpieejamas informācijas apkopojumu ar informāciju par šobrīd valsts bruņoto spēku rīcībā esošā apbruņojuma, tostarp arī ieroču, sastāvu un lielumu nav. Padziļinātas analīzes nolūkā autore sazinājās arī ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem (turpmāk – NBS), izmantojot oficiālos NBS sociālo mediju sakarus, lai uzzinātu, vai Latvijā pastāv vienots reģistrs – oficiāli apkopota statistiska informācija, - kas turklāt būtu vispārpieejama informācija, lai uzzinātu, kāds šobrīd ir NBS apbruņojuma sastāvs. Tomēr, kā jau tas izriet no Ministru kabineta 2004.gada 26.oktobra noteikumiem Nr.887 – „Valsts noslēpuma objektu saraksts”⁴⁴, – kas nosaka, ka par valsts noslēpuma objektu atzīst noteikumu Nr.887 sarakstā minēto informāciju (objektu), ja tās

⁴³ Терехович В.Н. Основы криминалистического исследования холодного оружия. Рига, 2009, 78.-83.lpp.

⁴⁴ МК 26.10.2004. noteikumi Nr.887. Valsts noslēpuma objektu saraksts: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 21.martā]

nozaudēšana vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, ekonomiskajām vai politiskajām interesēm, un šī saraksta 2.3.1. punktā savukārt norādīts, ka Nacionālo bruņoto spēku un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu materiāltehniskā nodrošinājuma plāniem un bruņojuma, munīcijas un speciālo līdzekļu nodrošinājumam ir noteikta konfidenciāla slepenības pakāpe, arī NBS autorei sniedza atbildi, ka saskaņā ar augstāk minētajiem noteikumiem NBS nav tiesīga šādu informāciju sniegt, tostarp arī ne statistikas veidā, jo tā satur valsts noslēpuma objektu.

LR AM oficiālajā mājaslapā sadaļā „Aktualitātes” pie publikācijām atrodama apakšsadaļa – „Informatīvās lapas”, kurā tostarp publicēta arī fakto lapa „Nacionālie bruņotie spēki (2007)”⁴⁵. Šajā fakto lapā sniegts visai vispārināts apraksts (bez norādīta konkrēta bruņojuma faktiskā skaita) ar bruņoto spēku rīcībā esošo bruņojumu:

„Sauszemes spēki – 120mm un 82mm mīnmetēji; „Carl Gustav”, AT-4 granātmetēji; GMG 40mm balsta granātšāvēji; „Hecate II” lielkalibra snaiperšautenes; „Minimi” vieglie ložmetēji; G36KV triecienšautenes; „Glock 17” pistoles u.c.;

Gaisa spēki – pretgaisa aizsardzības sistēmas – RBS-70;

Zemessardze - 100 mm K-53 lielgabali, 90 mm prettanku lielgabali M-1110; 120 mm, 82 mm, 71 mm mīnmetēji; 40 mm L70 pretgaisa aizsardzības zenītliekgabali; „Hecate II” lielkalibra snaiperšautenes; KSP-58 ložmetēji; AK-4 triecienšautenes u. c.”⁴⁶

Jāņem vērā, ka augstāk minētā informācija ir pietiekoši novecojusi, turklāt varētu šķist, ka apstākļi, ka sabiedrībai nav brīvi pieejamas informācijas par to, kā tieši un kādā apmērā valsts ir nodrošinājusies, lai aizsargātu sabiedrības un valsts drošību, rada gana diskutablu situāciju, tomēr mērķis, kāds izvirzīts, lai šo informāciju klasificētu kā valsts noslēpuma objektu, arī, autoresprāt, ir pamatots un atbalstāms, jo, aizsargājot šo informāciju, valsts lielā mērā aizsargā arī pašu sabiedrību, nepieļaujot, ka potenciālie valsts pretinieki šādu informāciju varētu izmantot savās subjektīvajās interesēs.

Jāuzsver, ka kopš 2004.gada, kad Latvija kļuva par Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (turpmāk – NATO) dalībvalsti, ir notikusi ieroču modernizācija nolūkā pietuvoties NATO standartiem. NBS oficiālajā kanālā vietnē „YouTube” 2012.gada 2.aprīlī tika publicēts video – „Latvijas karavīru apbruņojums – triecienšautene HK G36KV”⁴⁷, kurā NBS karavīrs detalizēti iepazīstina ar triecienšautenes darbības funkcijām un pielietojumu

⁴⁵ [b.a.] Nacionālie bruņotie spēki. Pieejams:

http://www.mod.gov.lv/Aktualitates/Publikacijas/Informativie_materiali/Informativas_lapas.aspx [aplūkots 2013.gada 21.martā]

⁴⁶ Turpat. 2.lpp.

⁴⁷ Latvijas Armija. Latvijas karavīru apbruņojums – triecienšautene HK G36KV. Pieejams:

<http://www.youtube.com/watch?v=7ah4PwiXUrK> [aplūkots 2013.gada 22.martā]

bruņotajos spēkos, video apraksts arī informē: „Ar jaunu ieroču piegādi 2006.gada sākumā tika sākta NBS bruņojumā esošo strēlnieku ieroču modernizācija, kā arī pāreja uz NATO standarta munīcijas kalibriem. (...) Par strēlnieku standartieročiem noteikta deviņu milimetru kalibra "Para" pistole "Glock-17", deviņu milimetru kalibra "Para" mašīnpistole "Ump", 5,56 milimetru kalibra trieciensāutene G36, 40 milimetru kalibra zemstobra granātšāvējs AG36, 5,56 milimetru vieglais ložmetējs "Minimi", 7,62 milimetru kalibra ar roku pārlādējama snaiperšautene AW, 12,7 milimetru kalibra ar roku pārlādējama lielkalibra snaiperšautene "Hecate-II" un 40 milimetru kalibra automātiskais balsta granātšāvējs GMG.”⁴⁸

2.3.3. Munīcija

Ierocis, kā jau tika analizēts iepriekšējā nodaļā, ir priekšmets vai mehānisms, kas speciāli radīts dzīvu vai nedzīvu mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai. Tomēr tāds ierocis, kas pēc savas konstrukcijas un darbības mērķa nav aukstais ierocis, nav iedomājams pilnvērtīgs tam sākotnēji paredzētajai lietošanai bez tam paredzētās munīcijas. Ņemot vērā, ka munīcijas daudzums un regulāra aprīte tieši militārā dienesta vajadzībām ir gana plaša, ir jāvērs īpaša uzmanība munīcijas atbilstoši glabāšanai, izlietošanai, pārvadāšanai un uzskaitēi.

Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likuma (turpmāk apakšnodaļā – Likums) 1.panta 29.punkts⁴⁹ definē munīciju kā priekšmetus, kas konstruktīvi izgatavoti šāviena izdarīšanai un paredzēti dzīvu vai nedzīvu mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai, tomēr šāds definējums, lai izprastu munīcijas būtību, ir pārāk vispārināts. J.Melderis norāda, ka: „Šaujamo ieroču galvenais uzdevums ir nodrošināt, lai kaujas lādiņš droši un precīzi trāpītu izvēlētajā mērķī. Visus vienreizējas lietošanas elementus, kas kalpo šā uzdevuma izpildei, sauc par ieroču munīciju. Munīcijas elementu kopums ir atkarīgs no ieroču klases un tipa, to kaujas uzdevuma un mērķiem.”⁵⁰ Tādējādi izšķir četru veidu munīciju grupas:

- 1. Unitārās patronas;**
- 2. granātšāvēju un granātmetēju granātas;**
- 3. artilērijas lādiņi;**
- 4. mīnas un to spridzekļi.**

Savukārt pašu munīciju var iedalīt divās lielās grupās:

⁴⁸ Latvijas Armija. Latvijas karavīru apbruņojums – trieciensāutene HK G36KV. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=7ah4PwiXUrk> [aplūkots 2013.gada 22.martā]

⁴⁹ Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 22.martā]

⁵⁰ Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009, 39.lpp.

1. Kaujas munīcija;
2. speciālā munīcija.

Kā norādījis J.Melderis: „Kaujas munīcijas šāviņi domāti mērķu sagraušanai un iznīcināšanai, izmantojot sprāgstvielas graujošo spēku, šķembu un kumulatīvās strūklas caursites spējas. Speciālo munīciju izmanto mācību nolūkiem, mērķu apgaismošanai un aizdedzināšanai, dūmu aizsega izveidošanai, kā arī citiem speciāliem mērķiem.”⁵¹

Unitārās patronas (turpmāk – patronas) ir biežāk lietotais un atpazīstamākais munīcijas veids. Atkarībā no individuāla šaujamoča tehniskajām prasībām tam ir piemērotas konkrētas patronas. No Likuma 1.panta 32.punkta⁵² izrietošās definīcijas patrona ir šaujamoča vai gāzes pistoles (revolvera) munīcija (ar šāviņu vai bez tā), kurā vienā veselumā apvienots propelents (šaujampulveris), aizdedzināšanas ierīce (kapsele) un čaula (var nebūt). Jānorāda, ka patrona ne absolūti visos gadījumos ir paredzēta, lai kaujas lādiņš kalpotu dzīvu vai nedzīvu mērķu iznīcināšanai vai bojāšanai. Militārajā dienestā jo sevišķi tiek izmantotas arī salūtpatronas, kas saskaņā ar Likuma 1.panta 36.punktu⁵³ ir patrona, kurai nav šāviņa un kura paredzēta šaušanas imitācijai, salutēšanai vai signāla došanai.

Specifiska munīciju grupa ir **granātšāvēju un granātmetēju granātas**, ko īsāk sauc vienkārši par granātām. Pēc lietojuma veida un uzbūves īpatnībām izšķir:

1. Rokasgranātas;
2. šauteņu granātas;
3. granātšāvēju granātas;
4. granātmetēju granātas.⁵⁴

Lai gan varētu šķist, ka granātas ir vairāk ierocis kā munīcija, tomēr tās pieskaitāmas pie ieroča munīcijas. Tā, piemēram, šauteņu granātas var pieskaitīt pie attiecīgā ieroča munīcijas, kuras lietošanai vēl vajadzīgas speciālas patronas (bez lodēm) un katram ierocim paredzētais stobra uzgalis vai cita tipa izmešanas ierīce.⁵⁵ Līdzīgi ar granātšāvēju un granātmetēju granātām, kas kā munīcija paredzētas speciāli granātu lietošanai konstruētiem ieročiem – granātšāvējiem un granātmetējiem.

Artilērijas lādiņi savukārt ir munīcija, kas izmantojama artilērijai - ieroču šķirai, kuras daļu un apakšvienību apbruņojumā ir lielgabali, haubices, mortīras, mīnmetēji, šaušanas

⁵¹ Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009, 39.lpp.

⁵² Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 27.martā]

⁵³ Turpat.

⁵⁴ Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009, 86.lpp.

⁵⁵ Turpat. 89.lpp.

koriģēšanas līdzekļi, kā arī attiecīgie transportlīdzekļi⁵⁶ - un kas izpaužas speciālas sprāgstvielas pildījumā.

Mīnas un to spridzekļi tiek uzskatīti par jo sevišķi aktuāli bīstamu munīciju mūsdienu pasaulē, kas tostarp ir neatņemams aizsardzības un kaujas līdzeklis jebkuriem bruņotajiem spēkiem, arī Latvijas militārajam dienestam. Mīna ir īpašā apvalkā novietots sprāgstvielu lādiņš ar detonatoru, ko iedarbina ar spiedienu, magnētisko lauku vai radiosignālu.⁵⁷

Mīna ir sprāgststošas darbības munīcija, kas parasti paslēpta zem vai uz zemes un ir paredzēta, lai iznīcinātu mērķi vai novērstu pretinieka uzbrukumu brīdī, kad pretinieks šķērso mīnu vai ir tuvumā tai. Tipiskākajos gadījumos mīnas automātiski detonējas spiediena uz tām rezultātā – tām uzkāpjot vai uzbraucot, taču ir iespējami arī vēl citi detonēšanās mehānisma veidi.⁵⁸ Mīna rada bojājumu vai nu ar tiešu sprādzienu vai ar atsevišķiem fragmentiem, kas sprādziena rezultātā izdalās no tās. Paslēpts šis iznīcināšanas līdzeklis var palikt bīstams arī daudzus gadus pēc konflikta, kurā tas ticis pielietots, apdraudot daudzu nāciju civiliedzīvotājus. Mūsdienās kā sevišķi bīstamas ir pazīstamas arī kodolmīnas, kuras izmanto kā zemes, tā jūras kauju vajadzībām.⁵⁹

Arī mūsdienu Latvijā visai regulāri izskan gadījumi, kad apdzīvotās vietās, piemēram, dzīvojamo māju pagalmos, negaidīti tiek uzietas vēl nedetonējušās mīnas, kas vairumā gadījumu ir paliekas no kara laikiem. Jāatzīst, ka tieši bruņotie spēki ir tie, kas ir sevišķi apmācīti šādu situāciju risināšanā un lielākajā daļā gadījumā ir novērsuši šādu mīnu detonēšanos, tādējādi izglābjot daudzus civiliedzīvotājus no iespējamās nelaiemes. Tā, piemēram, militāro ziņu portālā „Sargs.lv” 2013.gada 5.aprīlī publicēts raksts „Šogad karavīri iznīcinājuši 203 sprādzienbīstamus priekšmetus”⁶⁰, kurā ziņots, ka jau šā gada pirmajos trīs mēnešos Zemessardzes 54.Inženiertehniskā bataljona Nesprāgušās munīcijas neitralizēšanas rotas karavīri jau ir iznīcinājuši 203 Latvijas teritorijā atrastus sprādzienbīstamus priekšmetus: „Visbiežāk atrasti un neitralizēti artilērijas lādiņi – 103 vienības, kā arī 53 rokas un šauteņu granātas, 35 mīnmetēju mīnas, sešas raķetes, piecas inženieru munīcijas vienības un viena aviācijas bumba. Neitralizēti arī vairāk kā četri kilogrami strēlnieku munīcijas vienību, kas pie sprādzienbīstamo priekšmetu kopskaita netiek skaitīti.”

⁵⁶ Artilērija. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca internetā. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=artil%C4%93rija> [aplūkots 2013.gada 27.martā]

⁵⁷ Land mine. The Free Encyclopedia Wikipedia. Pieejams. http://en.wikipedia.org/wiki/Land_mine [aplūkots 2013.gada 27.martā]

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ [b.a.] Šogad karavīri iznīcinājuši 203 sprādzienbīstamus priekšmetus. Pieejams: http://www.sargs.lv/Zinas/Dienesta_gaita/2013/04/05-01.aspx#lastcomment [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī]

2.3.4. Sprāgstvielas

Attīstoties un modernizējoties pasaulei un tās tehniskajiem aspektiem, vienlīdz ir attīstījušies arī bruņojuma apvāršņi, proti, nu jau par neizbēgamu bruņojuma daļu ir kļuvušas sprāgstvielas, kas arī pasaules vēsturē ir zināmas kā šausminošs kara paņēmieni. Sprāgstvielas tiek atzītas par vienu no efektīgākajiem un vienlīdz arī par vienu bīstamākajiem bruņojumiem, un to aprīte jebkurā civilizētā valstī ir ārkārtīgi stingri ierobežota un uzraudzīta. Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likuma (turpmāk apakšnodaļā – Likums) 1.panta 37.punkts⁶¹ definē speciālos līdzekļus - ķīmiskās vielas, priekšmeti vai mehānismi, kas paredzēti pašaizsardzībai vai sabiedriskās kārtības nodrošināšanai, bet nav ieroči. Jānorāda, ka šāds definējums ir ļoti vispārināts, jo sprāgstvielas izdalāmas, piemēram, ķīmiskajās sprāgstvielās, kodolsprāgstvielās u.tml., kā arī citās bīstamās vielās, kas tiks analizētas sekojošajās apakšnodaļās.

Sprāgstvielas var iedalīt pēc to pielietojuma, veida, ķīmiskā sastāva u.tml. Sprāgstvielas ir tādas vielas, kuras spēj strauji ķīmiski noārdīties, sadalīšanās siltumu izdalot ļoti īsā laika intervālā.⁶² Jāatzīmē, ka izšķir atsevišķu sprāgstvielu grupu, ko pazīst kā militārās sprāgstvielas. Tās tiek izmantotas bruņotajos spēkos, taču nebūt nav klasisks bruņoto spēku aizsardzības līdzeklis, kas tiktu pielietots diendienā, bet gan lai nodrošinātu iespēju ātri un efektīvi reaģēt kaujas vai apdraudējuma stāvoklī.

Kā jau minēts iepriekš, vispārpieejama rakstura informācija par to, kādas sprāgstvielas atrodas Latvijas NBS valdījumā, nav, taču uzskatāmam piemēram tālāk tiks analizētas pazīstamākās sprāgstvielas pasaulē, ko izmanto arī daudzu citu valstu bruņotie spēki.

Lai gan ir pazīstamas dažādas sprāgststošas vielas, tomēr ne visas no tām ir piemērotas lietošanai kā militārās sprāgstvielas. Militārajām sprāgstvielām ir jābūt stabilām tādā mērā, lai tās būtu drošas pret ārkārtējiem apstākļiem, mitrumu un citiem apsvērumiem, kas varētu rasties to izmantošanā. Tām jābūt piemērotām ilgstošai uzglabāšanai bez zīmīgas un bīstamas nolietošanās.

Izšķir trīs pazīstamāko sprāgstvielu tipus:

- 1. Mehāniskās sprāgstvielas;**
- 2. Ķīmiskās sprāgstvielas;**
- 3. kodolsprāgstvielas.**

⁶¹ Ieroču un speciālo līdzekļu aprītes likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 29.martā]

⁶² Sprāgstvielas. Tīmekļa enciklopēdija Vikipēdija. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Spr%C4%81gstvielas> [aplūkots 2013.gada 29.martā]

Mehāniskās sprāgstvielas - sprādziens notiek fiziskas reakcijas rezultātā, vairumā gadījumu tas tiek panākts ar saspiesta gaisa palīdzību.⁶³

Ķīmiskās sprāgstvielas - ķīmiskie sprādzieni ir sastopami vielās, kas sadeg ārkārtīgi ātri. Lai gan pastāv daudz izplatītu vielu, kas rada ievērojamu sprādzienu, piemēram, benzīns, šāda tipa vielas parasti neklasificē kā sprāgstvielas tādā izpratnē, ka tām ir jāiegūst savs oksidētājs no gaisa, kas ir galvenais pašnesprāgstošas vielas pamatā. Lielākoties ķīmiskās sprāgstvielas ir vielas, kur degviela un oksidētājs ir saistīti – kombinēti – vienā un tajā pašā vielā, padarot reakciju par pašeksplodējošu.⁶⁴

Vispārējā modeļa izpratnē, ķīmiska sprāgstviela satur gan oksidētāju, gan reducentu. Reducējošā viela, kā piemēram, metāla jons, sadeg, radot karstas gāzes. Oksidētājs ir radikālis, kas atdala skābekļa atomus, lai radītu oksidēšanos – sadegšanu.⁶⁵

Pastāv precīzi faktori, kas norāda, kas ir ķīmiska sprāgstviela un kas nē. Lai viela tiktu klasificēta kā sprāgstviela, tai ietekmējošā spēka spiedienā, tādā kā trieciena vai karstuma un tā oksidācijas rezultātā, ir ļoti ātri pašrocīgi jāsadalās vai jāpārveidojas, producējot gāzes un/vai karstumu. Daudzos gadījumos producēto gāzu daudzums ir sprāgstvielas „atslēga”, jo straujais gāzu izdalīšanās daudzums ir tas, kas gala rezultātā veido sprādzienu. Tomēr arī pats sadegšanas karstums ir faktors, kura ietekmē gāzes izdalās tik vienmērīgi ātri, lai radītu sprādzienu.⁶⁶

Dažādas ķīmiskās sprāgstvielas sadeg atšķirīgā veidā un var tikt klasificētas, balstoties uz šīm pazīmēm. Augstās pakāpes sprāgstvielas detonē, savukārt zemās pakāpes sprāgstvielas sadeg vai uzliesmo.

Pazīstamākās militārās ķīmiskās sprāgstvielas ir:

1. TNT jeb trinitrotoluols – viena no biežāk lietotajām sprāgstvielām militārajām un rūpnieciskajām vajadzībām. Tās izturētspēja un stabilitāte pret triecienu un berzi samazina nejaušas detonēšanās risku. TNT ir dzeltena, kristāliska viela un parasti tiek miksēta ar citiem sprāgstvielu materiāliem rūpnieciskajās vielās un militārajā munīcijā vai arī izmantota kā galvenais lādiņš. TNT piemīt ļoti stipra detonētspēja. 200 g šīs sprāgstvielas spēj saraut gabalos dzelzceļa sliedi.⁶⁷

⁶³ Military explosives. Pieejams: <http://www.aeragon.com/o/me/> [aplūkots 2013.gada 29.martā]

⁶⁴ Turpat.

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Turpat.

⁶⁷ Trinitrotoluene (TNT). Pieejams: http://www.nctc.gov/site/technical/common_explosives.html [aplūkots 2013.gada 29.martā]

2. C-4 – pazīstama kā triecienizturīga militārā sprāgstviela, kas savienota ciklonītu un ciklotrimetilēnitrinamīnu jeb RDX⁶⁸ kā sprāgstošo reaģentu (tas parasti ir 91% no C-4 sastāva) kopā ar plastisko saistvielu, plastifikatoru un iespējami citām vielām. Sprāgstvielās to parasti sajauc ar citām vielām nolūkā uzlabot tās stabilitāti. C-4 izpaužas baltā un kristāliskā vielā, kas pēc savas konsistences ir līdzīga rokdarbu mālam.⁶⁹
3. PETN - iespējams, visnestabilākā no modernajām militārajām sprāgstvielām, taču tās spēja nenovecot, to ilgstoši uzglabājot, ir PETN priekšrocība. Pirmo reizi tā tika izmantota pēc 1.Pasaules kara un pēc sava sastāva ir cieši radniecīga nitroglicerīnam. PETN izpaužas skaidras, kristāliskas vielas formā. Tā ir viegli detonējama un parasti tiek izmantota īpaši konstruētās ierīcēs, kas paredzētas ievietošanai spridzekļos.⁷⁰

Kodolsprāgstvielas ir ārkārtīgi plašas iedarbības apmēra un bīstamības sprāgstvielas, kuru izmantošana pasaules vēsturē ir atstājusi neatgriežamas sekas un traģisku kaitējumu dažādām pasaules nācijām. Kodolsprāgstvielas mūsdienu pasaules sabiedrībā viennozīmīgi tiek atzītas par idejiski nepieņemamu kaujas līdzekli, tomēr nav noslēpums, ka atsevišķas valstis, piemēram, ASV, Krievija u.c. jau ir atzinušas, ka viņu rīcībā tiešām atrodas kodolieroči.

Atpazīstamākā kodolsprāgstviela, ko atsevišķu valstu bruņotie spēki savulaik ir izmantojuši kaujas stāvoklī, ir atombumba. Atombumbas darbojas pēc principa, kurā sprādziens notiek urāna vai plutonija atomu kodolu dalīšanās reakcijā atbrīvojot enerģijas rezultātā.⁷¹ Jāatzīmē, ka pastāv pamatotas šaubas, vai Latvijas NBS rīcībā tiešām būtu kodolsprāgstvielas jau tamdēļ vien, ka Latvija ir Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) dalībvalsts un ANO „Konvencijas par ķīmisko ieroču izstrādes, izgatavošanas, uzkrāšanas un pielietošanas aizliegumu un ķīmisko ieroču iznīcināšanu”⁷² (turpmāk apakšnodaļā – Konvencija) dalībvalsts, kura saskaņā ar Konvencijas 1.pantu apņemas nekad un nekādos apstākļos nerealizēt darbības, kas būtu pretrunā ar šo Konvenciju, proti, piemēram, - neizstrādāt, neražot, neiegūt nekādā citā ceļā, neuzkrāt un nesaglabāt ķīmiskos ieročus, kā arī tieši vai netieši ķīmiskos ieročus nenodot citu lietošanā, neiesaistīties nekādos

⁶⁸ RDX. Tīmekļa enciklopēdija Vikipēdija. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/RDX> [aplūkots 2013.gada 23.martā]

⁶⁹ Sk.63.

⁷⁰ [b.a.] Military explosives. Pieejams: <http://www.aeragon.com/o/me/> [aplūkots 2013.gada 23.martā]

⁷¹ Turpat.

⁷² ANO Konvencija par ķīmisko ieroču izstrādes, izgatavošanas, uzkrāšanas un pielietošanas aizliegumu un ķīmisko ieroču iznīcināšanu. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 23.martā]

militāros sagatavošanās darbos attiecībā uz ķīmisko ieroču pielietošanu u.tml. Konvencija turklāt uzliek par pienākumu tās dalībvalstīm ziņot par to, vai tās īpašumā vai pārvaldījumā ir jebkādi ķīmiskie ieroči, vai arī pastāv jebkādi ķīmiskie ieroči, kas atrodas jebkurā tās jurisdikcijai vai kontrolei pakļautā vietā.

2.3.5. Radioaktīvas vielas

Gluži tāpat kā sprāgstvielas arī radioaktīvas vielas tiek uzskatītas par jo sevišķi bīstamu masu iznīcināšanas līdzekļu kategoriju. Taču to pielietošana militārajām vajadzībām mūsdienu pasaulē ir ne vien stingri ierobežota, bet arī tiek uzskatīta par gana neproduktīvu, galvenokārt ņemot vērā to, ka radioaktīvu vielu pielietošana kaujas nolūkā ne vien nodara iespējami vēlamo kaitējumu pretinieka teritorijai, bet arī šo teritoriju padara par faktiski nelietojamu pašiem uzbrucējiem spēcīgā radioaktīvā piesārņojuma dēļ. Protams, jānorāda, ka tāpat kā sprāgstvielas ne visas radioaktīvās vielas ir uzskatāmas par derīgām militārajām kaujas vajadzībām.

Likuma „Par radiācijas drošību un kodoldrošību”⁷³ 1.panta 8.punkta radioaktīvo vielu termina skaidrojums ir - viela, kura satur vienu vai vairākus radionuklīdus — izotopus, kas atomu pārvēršanās procesā rada jonizējošo starojumu ar kopējo vai īpatnējo radioaktivitāti, kura pārsniedz pieļaujamus lielumus un no kuras nepieciešams aizsargāt darbiniekus, iedzīvotājus un vidi. Ar to vienkāršākā veidā saprotamas tās vielas, kurās radioaktivitāte bīstami pārsniedz pieļaujamo normu, ņemot vērā, ka, piemēram, medicīnas nolūkos arī tiek izmantotas radioaktīvas vielas saturoši līdzekļi – rentgens, zāļu preparāti vēža ārstēšanai u.c. – taču tajos radioaktivitāte, lai gan paaugstināta, tomēr atbilstoši pielietota nevar radīt viennozīmīgu apdraudējumu iedzīvotājiem un videi.

Ir būtiski atzīmēt, ka radioaktīvās vielas saturoši ieroči un līdzekļi militārajām vajadzībām lielākajā vairumā gadījumu arī pasaules vēsturē ir jāskata nešķiramā kopībā ar ķīmiskajām vielām, konkrēti – kodolsprāgstvielām, jo tieši tās veido tādu elementu kopību, ko var izmantot, ražojot un gatavojot atomieročus. Arī tā saucamā „netīrā bumba”, kas gan nav atomierocis, bet ir tāda spridzināšanas ierīce, kas sastāv no radioaktīva materiāla un parastās ķīmiskās sprāgstvielas, kas ir tās enerģijas avots. Par "netīrajām bumbām" dēvē arī atombumbas, kam ir tāda materiāla apvalks, kas radiācijas iedarbībā viegli veido lielu

⁷³ Par radiācijas drošību un kodoldrošību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 25.martā]

daudzumu radioaktīvu izotopu.⁷⁴ Šāda kaujas paņēmiena mērķis ir radīt nevis objektu mehāniska sagraušanu, bet tieši apkārtnes piesārņošanu ar radionuklīdiem, lai apstarotu cilvēkus un dzīvniekus, kā arī radītu iespējami lielāku psiholoģisko efektu un finansiālus zaudējumus teritorijas attīrīšanai. Daudzas pasaules valstis „netīrās bumbas” uzskata par jo sevišķi teroristu priekšrocību, ņemot vērā to relatīvi vienkāršo izgatavošanas metodi.⁷⁵

Radioaktīvās vielas kaujā un karošanā daudzkārt nebūt nesaista ar kādu konkrētu ieroci, kurās šīs vielas pielieto, bet gan drīzāk uz piesārņojuma kā tāda izplatīšanu ar visdažādākajiem paņēmieniem, lai saindētu, piemēram, ūdens ceļus, kas tomēr, kā jau tika norādīts iepriekš, līdztekus nes arī apstākli, ka teritorija, kurā šāds paņēmiens pielietots, kļūst par neizmantojamu arī pašiem uzbrucējiem.

Jānorāda, ka radioaktīvas vielas kā militārā dienesta manta nebūt neizpaužas tikai ieroču veidolā, tomēr kā jau darbā tika analizēts iepriekš – informācija par to, kādas tieši un kādā veidolā arī radioaktīvās vielas, tiek uzskatītas par valsts noslēpuma objektu.

2.3.6. Bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli

Izvēloties KL 346.pantā uzskaitīt konkrētus noziedzīgā nodarījuma priekšmetus, starp kuriem cita starpā ir minētas arī bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli, likumdevējs ir paudis gribu konkretizēt to militārā dienesta mantu, kuras neatbilstoša aprīte varētu radīt būtisku kaitējumu, tomēr lai gan šajā uzskaitījumā skaidri izšķirtas, piemēram, konkrēti sprāgstvielas vai radioaktīvas vielas, jēdzieni kā bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli ir gana visaptveroši. Šāds likumdevēja risinājums atsevišķos gadījumos no vienas puses varētu radīt grūtības noziedzīga nodarījuma priekšmeta noskaidrošanā, taču no otras puses – tas ir loģisks un pamatots, jo gluži vienkārši nav ne iespējams, ne arī būtu praktiski panta dispozīcijā uzskaitīt visas saskaņā ar normatīvajiem aktiem par bīstamām atzītās vielas, kā arī priekšmetus un materiālus, ņemot vērā, ka to skaits varētu sniegties pat simtos. Jāatzīmē, ka likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” un tā pielikumi⁷⁶ nesatur kritērijus, kas specifiski noteiktu, kādas vielas (kas nav narkotiskas vielas) atzīstamas par bīstamām. Tomēr tas neizslēdz iespējamību, ka arī minētā likuma 2.pielikuma sarakstos uzskaitītās vielas nesaturētu tādas, kas, piemēram, nepieciešamas ķīmisko sprāgstvielu izstrādē un citādi, spilgts piemērs ir Turklāt KL 346.pantā minētās bīstamās vielas,

⁷⁴ Dirty bomb. The Free Encyclopedia Wikipedia. Pieejams. http://en.wikipedia.org/wiki/Dirty_bomb [aplūkots 2013.gada 25.martā]

⁷⁵ Turpat.

⁷⁶ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 26.martā]

priekšmeti un materiāli var tikt vērtēt kopsakarībā ar citiem KL pantiem, piemēram, noziedzīgu nodarījumu pret dabas vidi sakarā - KL 98.pantu, kura panta dispozīcijā papildus radioaktīvām vielām tiek minētas arī citas bīstamās vielas, proti, bīstamas bioloģiskās, bakterioloģiskās, toksiskās, ozona slāni noārdošās un ķīmiskās vielas vai maisījumi. Kā to norādījis U.Krastiņš, komentējot KL 98.pantu daļā par bīstamiem atkritumiem,- šo materiālu bīstamību raksturo eksplozivitāte, ugunsnedrošība, uzliesmotspēja, toksiskums, korozivitāte, nevadāma reaģētspēja, spēja izraisīt kancerogēnas pārmaiņas, mutagēnas pārmaiņas un citas pārmaiņas dzīvos organismos.⁷⁷

Nemot vērā apstākli, ka militārā dienesta aprīkojums ir valsts noslēpuma objekts un tā sastāvs nav vispārpieejama informācija, apgalvot, ka militārā dienesta rīcībā kā militārā dienesta manta atrodas šādas un citas vielas, būtu pārsteidzīgi, tomēr nav arī viennozīmīgi izslēdzams, ka zināmām vajadzībām militārajā dienestā, piemēram, apmācību nolūkos – lai izzinātu sprāgstvielu darbības principus, patiešām izmanto ķīmiskas vielas. Taču jebkurā gadījumā, pamatojoties uz faktu, ka likumdevējs, KL 346.panta dispozīcijā norādot uz bīstamām vielām kā šī noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, ir pamats prezumēt, ka militārā dienesta rīcībā varētu atrasties bīstamas vielas, spilgts piemērs šādām vielām ir asaras izraisošas vielas, speciālas krāsvielas, psihotropās vielas, ko izmanto cilvēku apdullināšanai u.c.

Kas attiecas uz bīstamiem priekšmetiem, jānorāda, ka bīstams priekšmets militārajā dienestā, kas nav jau panta dispozīcijā konkretizētais ierocis vai munīcija, var būt arī tādas ierīces kā elektrošoka ierīces, ūdensmetēji, psiholoģiskas iedarbības gaismas un skaņu ierīces u.c., ko apstiprina arī Militārā dienesta likuma 14.pants⁷⁸, kas nosaka karavīra tiesības lietot fizisko spēku un speciālos līdzekļus.

Latvijā pastāv gana daudz normatīvo aktu, kas paredz ierobežojumus un specifiskus pienākumus darbībās ar bīstamām vielām, tā, piemēram, MK 2005.gada 6.septembra noteikumi Nr.674 „Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi”⁷⁹, kuru mērķis ir noteikt kārtību, kādā veic bīstamo kravu starptautiskos un iekšzemes pārvadājumus ar autotransportu nolūkā novērst iespējamu apdraudējumu.

Jāsecina, ka situācijās, kurā KL 346.panta gadījumā noziedzīga nodarījuma priekšmets būtu jāklasificē tieši kā bīstama viela, vielas bīstamības noteikšana viennozīmīgi ir jāvērtē kopsakarībā ar speciālajos likumos esošajām normām.

⁷⁷ Krastiņš U. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 2.grāmata. Rīga: firma „AFS”, 2007, 80.lpp.

⁷⁸ Militārā dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 29.martā]

⁷⁹ MK 06.06.2009. noteikumi Nr.674. Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 29.martā]

2.4. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse

Ar noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi krimināltiesību teorijā saprot kaitīgā nodarījuma ārējas izpausmes pazīmju kopumu, kas tiek realizēts kā prettiesiska uzvedība darbības vai bezdarbības veidā un rada kaitējumu ar KL aizsargātām interesēm vai rada šāda kaitējuma nodarīšanas reālas briesmas.⁸⁰ Tātad noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi raksturo prettiesiska darbība vai bezdarbība.

Ar darbību krimināltiesiskā izpratnē savukārt saprot personas aktīvu, kaitīgu un prettiesisku uzvedību, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar KL aizsargātām interesēm, turpretim ar bezdarbību – apzinātai personas gribai atbilstošu pasīvu, kaitīgu un prettiesisku uzvedību, kas izpaudusies tādējādi, ka persona nav pildījusi viņai uzliktos tiesiskos pienākumus, ar ko nodarīts vai varējies tikt nodarīts kaitējums ar KL aizsargātām personas interesēm.⁸¹ Attiecībā uz noziedzīgu bezdarbību ir jānorāda, ka konkrētā KL norma ir blanketā norma un ir spilgts piemērs tam, kā izpaužas personas, kurai uzlikts zināms pienākums rīkoties noteiktā veidā, bet kura to nav izpildījusi, bezdarbība, proti, pienākums personai kādā noteiktā veidā rīkoties praksē tiek pamatots, piemēram, ar kādu normatīvu aktu, militārpersonas gadījumā, ņemot vērā šīs personas profesionālo pienākumu, tas būtu Militārā dienesta iekārtas reglaments⁸², kas nosaka karavīru savstarpējās attiecības, karavīru vispārīgos pienākumus un amatpersonu pienākumus, aktīvā dienesta izpildes kārtību un vienību (apakšvienību) iekšējo kārtību⁸³, un, ja persona, kurai šāds pienākums ir uzlikts, rīkojas apzināti pasīvi, neveicot šādus pienākumus, lai gan pastāvējusi reāla iespēja tos veikt, nodara kaitējumu ar KL aizsargātām interesēm, personas uzvedība skaidri izpaužas noziedzīgā bezdarbībā.

Nepastāv konkrēts skaits veidu, kādos var izpausties šāda darbība vai bezdarbība, tomēr likumdevējs nolūkā konkretizēt zināmas darbības (vai citos gadījumos arī bezdarbību), lai tas ne tikai precīzāk ļautu konstatēt kāda konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, bet arī izšķirtu tieši to darbību (vai bezdarbību) kopumu, ar kuru realizēšanu tiek nodarīts kaitējums ar KL aizsargātajām interesēm, KL normās, tostarp KL 346.pantā, ir devis šādu darbību (vai bezdarbību) uzskaitījumu. Un, proti, KL 346.panta objektīvo pusi raksturo tādas

⁸⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 53.lpp.

⁸¹ Turpat. 57.-58.lpp.

⁸² Militārā dienesta iekārtas reglaments: LR likums. [nav publicēts]

⁸³ LR Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas likumprojekta “Grozījumi Militārā dienesta likumā” (reģ.nr.206) salīdzinošā tabula. Pieejams: http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0206_2 [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī]

darbības (arī bezdarbība), kas vistiešākajā mērā saistītas ar militārā dienesta pildīšanas kārtību, kas konkrētajā gadījumā izpaužas veidā, kā tiek izmantota militārā dienesta manta, kura KL 346.pantā ir darbā jau iepriekš analizētie šī noziedzīgā nodarījuma priekšmeti. Tas nozīmē, ka KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse var izpausties:

- 1. Glabāšanas noteikumu pārkāpšanā;**
- 2. izlietošanas noteikumu pārkāpšanā;**
- 3. uzskaites noteikumu pārkāpšanā;**
- 4. pārvadāšanas noteikumu pārkāpšanā.**

Daudzkārt KL normās, kā to norādījis arī U.Krastiņš, norādīts vienīgi uz attiecīgās prettiesiskās darbības veidu, bet darbības konkrētā izpausme norādīta citas tiesību nozares tiesību normatīvajos aktos.⁸⁴ Tieši tā arī 346.panta gadījumā – panta dispozīcijā uzskaitītie darbības veidi ir jāvērtē kopā ar tādiem normatīvajiem aktiem kā Militārā dienesta likums, Karavīru un zemessargu militārās disciplīnas reglaments u.c. Turpmāk darbā tiks sīkāk raksturots katrs KL 346.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses izpausmes veids, lai sniegtu skaidrāku ieskatu militārpersonas pienākumos attiecībā uz militārā dienesta mantas izmantošanas kārtību.

Ar **glabāšanu** vispārējā jēdzieniskā izpratnē saprot priekšmeta, vielas u.tml. atrašanos personas valdījumā⁸⁵, savukārt juridiskā izpratnē - ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, spridzināšanas ietaišu, speciālo līdzekļu vai pirotehnisko izstrādājumu un to sastāvdaļu turēšanu atļautā vietā, ievērojot noteiktās drošības prasības⁸⁶, ko apstiprina arī Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likuma 1.panta 12.punkts⁸⁷. Krimināltiesiskā izpratnē ar glabāšanu jāsaprot noziedzīga nodarījuma priekšmeta turēšanu savā valdījumā (dzīves vietā, speciālās glabātavās, citās telpās)⁸⁸. KL 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmets, kā tika noskaidrots iepriekšējās nodaļās, ir ieroči, munīcija, sprāgstvielas, radioaktīvas vielas un bīstamas vielas, priekšmeti un materiāli. Neviens no šiem priekšmetiem, lai gan nodots militārpersonas valdījumā, nav šīs personas privātīpašums, bet gan NBS, tātad – valsts īpašums, tieši tādēļ ikviena militārpersona, uzsākot pildīt profesionālo militāro dienestu, uzņemas arī zināmus profesionālos pienākumus attiecībā arī uz militārā dienesta mantas izmantošanas kārtību, tostarp šīs mantas glabāšanu.

⁸⁴ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 57.lpp.

⁸⁵ Glabāšana. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca internetā. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=glab%C4%81%C5%A1ana> [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

⁸⁶ Turpat.

⁸⁷ Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

⁸⁸ Krastiņš U. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 2.grāmata. Rīga: firma „AFS”, 2007, 94.lpp.

Praksē militārā dienesta mantas glabāšana izpaužas kā konkrētu noteikumu ievērošana, kas paredz noteiktu mantas glabāšanas kārtību – novietošana speciāli paredzētās glabātuvēs pēc lietošanas, drošības apsvērumu ievērošana attiecībā uz mantas glabāšanu un pieejamību tai u.tml. Tā krimināllietā Nr.11120034304⁸⁹, ko 2004.gada 22.novembrī izskatīja Bauskas rajona tiesa, tiesa atzina, ka apsūdzētais I.D. līdztekus citu noteikumu pārkāpšanai ir pārkāpis arī munīcijas glabāšanas noteikumus, jo gada garumā viņam izsniegtās neizmantotās patronas viņš ar savu tīšu rīcību, nevis ievērojot paredzēto kārtību tās nodot atpakaļ, tās nogādāja savā dienesta vietā, kur tās slepeni uzglabāja līdz obligātā dienesta termiņa beigām, tādējādi izdarot KL 346.panta 1.daļā paredzēto kriminālpārkāpumu (KL redakcijā līdz 2004.gada 18.jūnijam). Neievērojot šos konkrētos, ar iekšējiem normatīvajiem aktiem noteiktos noteikumus, militārpersona var radīt apdraudējumu gan līdzcilvēkiem militārajā dienestā vai pat citos gadījumos – sabiedrībai un civilpersonām.

Izlietošana attiecībā uz KL 346.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izpaužas kā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta izmantošana savā darbībā, rīkošanās ar to u.tml. Lai gan tādi militārā dienesta darbību reglamentējoši iekšējie normatīvie akti kā, piemēram, aizsardzības ministra vai NBS komandiera pavēles specifiski attiecībā uz bruņojuma apriti vispār (ieroču reglamenti, instrukcijas u.c.) zināmu apsvērumu dēļ nav publiski pieejami, tomēr, izprotot militārā dienesta darbības pamatnostādnes, ir izsecināms, ka militārpersonas konkrētus ieročus, munīciju utt. izlieto kā mācību nolūkos, tā arī kaujas misijās.

Nemot vērā, ka NBS ir valsts aizsardzības garants, ir tikai loģiski, ka militārpersonai, izmantojot apbruņojumu, tas jādara iespējami tādā veidā, lai aizsargātu civiliedzīvotājus, to veselību un dzīvību un nodarot iespējami mazāku kaitējumu. Tieši tādēļ jo sevišķi miera laikā militārpersonām uzlikts strikts profesionālais pienākums izlietot militāro apbruņojumu tikai un vienīgi tam paredzētajā nolūkā, piemēram – apmācībās, trenējoties mērķa šaušanā, apgūstot iemaņas sprādzienbīstamu priekšmetu neitralizēšanā u.tml. Nav pieļaujams, ka militārpersona izmantotu rokasgranātu un tās detonēšanās rezultātā radītās sekas tādiem nolūkiem, lai atvieglotu rakšanas darbus, ēkas nojaukšanas darbus un citādi.

Strīdīgs varētu šķist apstākļi, ka apbruņojums taču visu pirmām kārtām ir paredzēts, lai to lietotu tā būtības galvenajam mērķim, proti – lai aizstāvētos vai ar tā palīdzību kaujas laikā nodrošinātu nelabvēlīgāku stāvokli pretiniekam, ievainojot vai pat nogalinot, tādēļ būtiska kaitējuma un smagu seku iestāšanās kaujas situācijas ir pat gana neizbēgama, tamdēļ atkārtoti jānorāda, ka KL 346.pants ir blanketā norma un ietver norādi uz speciālajiem normatīvajiem aktiem, kas lai gan lielākajā vairumā gadījumu ir jau minētie militāra dienesta

⁸⁹ Bauskas rajona tiesas 2004.gada 22.novembra spriedums krimināllietā Nr.11120034304.

iekšējie normatīvie akti, tomēr, skaidri saprotams, satur stingri noteiktu kārtību, kādā militārpersona izlieto kā ieročus, tā citu militārā dienesta mantu, turklāt ne tikai miera stāvoklī, bet arī kaujas stāvoklī, jo tas, saprotams, paredz visai atšķirīgu bruņojuma izlietošanas un ierastās dienesta gaitas kārtību.

Uzskaitē kā darbība ir cieši saistīta ar lietvedības jomu un ar to vispārējā izpratnē saprot faktu, līdzekļu, krājumu u.tml. apjoma, daudzuma detalizētu iegrāmatošanu un fiksēšanu⁹⁰. Lai izvairītos no tādiem gadījumiem kā valsts mantas un līdzekļu krāpnieciska lietošana, piesavināšanās u.c., kā arī lai nostiprinātu kārtību un veidu, kādā tiek izmantota arī militārā dienesta manta, likumdevējs militārajam dienestam ir noteicis konkrētus apbruņojuma uzskaites noteikumus, kas attiecināmi arī uz KL 346.panta noziedzīgā nodarījuma priekšmetiem.

Kā izriet no Valsts kontroles (turpmāk – VK) 2009.gada 29.aprīļa Revīzijas ziņojuma Nr. 5.1-2-36/2008⁹¹ par Aizsardzības ministrijas 2008.gada finanšu pārskata sagatavošanas pareizību, speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtību nosaka normatīvais akts (MK 2008.gada 14.jūlija instrukcija Nr.10 „Speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtība”⁹² – noteikumi zaudējuši spēku ar 2010.gada 14.septembra instrukciju Nr.13 „Speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtība”⁹³). Savā revīzijas ziņojumā VK norāda, ka, izlases veidā izvērtējot kopumā 11 NBS vienību bruņojuma noliktavu dokumentāciju, tā konstatējusi, ka saskaņā ar normatīvo aktu noliktavas pārzinim atbilstošās NBS vienības bruņojuma dienesta lietvedībā jāsaņem iereģistrētu dokumentu – rīcības lapu. Izniedzot munīciju, noliktavas pārzinim ne vēlāk kā septiņu dienu laikā ir jāveic ieraksti rīcības lapā par munīcijas izsniegšanu. Rīcības lapu reģistrācija 2008.gadā ir veikta tikai vienā no 11 izlases veidā pārbaudītajām NBS vienībām, savukārt saskaņā ar normatīvo aktu munīcijas saņēmējs pēc šaušanas nodarbībām vai taktiskajām mācībām trīs darba dienu laikā noliktavas pārzinim iesniedz munīcijas izsniegšanas sarakstus, uz kuru pamata noliktavas pārzinis veic ierakstus rīcības lapā par munīcijas izlietojumu. NBS Sauszemes spēku 1.Kājnieku bataljonā vairākos gadījumos pēc šaušanas nodarbībām vai taktiskajām mācībām 2008.gadā nav sagatavoti un noliktavas pārzinim iesniegti munīcijas izsniegšanas saraksti, no kā VK revīzijas ziņojumā izdarījusi secinājumu, ka revīzijā konstatētās nepilnības

⁹⁰ Uzskaitīt. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca internetā. Pieejams:

<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=uzskait%C4%ABt> [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

⁹¹ Valsts kontroles 29.04.2009. Revīzijas ziņojums Nr. 5.1-2-36/2008 par Aizsardzības ministrijas 2008.gada finanšu pārskata sagatavošanas pareizību. Pieejams:

http://www.lrvk.gov.lv/upload/zinojums_AiM_29Apr2009.pdf [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

⁹² MK 14.07.2008. instrukcija Nr.10. Speciālā militārā inventāra uzskaites un norakstīšanas kārtība: LR likums. /zaudējis spēku/ Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

⁹³ Turpat.

norāda uz trūkumiem Aizsardzības ministrijas un NBS izveidotajā bruņojuma un munīcijas aprites kontroles sistēmā un, proti, vairākās NBS vienībās, nepilnīgi dokumentējot munīcijas apriti un tās izlietojumu, nav ievērotas normatīvo aktu prasības un pieļauta krāpšanās iespējamība. No šī revīzijas ziņojuma izriet, ka ne vien NBS militārpersonas, pildot savus profesionālos pienākumus, ir pieļāvušas uzskaites noteikumu pārkāpumus, bet arī ka NBS aprites kontroles sistēma, iespējams, satur tādus trūkumus, kas pat norāda uz krimināli sodāmām darbībām. Krimināllietā Nr.14820005208⁹⁴, ko 2010.gada 24.maijā skatījusi Rīgas rajona tiesa, V.D. tika atzīts par vainīgu KL 346.p.1.daļas paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, jo laika posmā no 2008.gada 25.februāra līdz 2008.gada 23.jūlijam, V.D., ar kuru bija noslēgta Vienošanās Nr.33 par pilnu materiālo atbildību par viņam nodoto materiālo vērtību saglabāšanu, tai skaitā pēc amata apraksta – atbildība par munīcijas dokumentāciju un visas nepieciešamās dokumentācijas esamību un pareizu pildīšanu, būdams materiāli atbildīga persona par NBS Sauszemes spēku 2.Kājnieku bataljona munīciju, spridzināšanas un imitācijas līdzekļiem, pārkāpa munīcijas uzskaites noteikumus, atkārtoti viltojot izlietotās munīcijas norakstīšanas aktus – parakstoties citu militārpersonu vārdā, turklāt apsūdzētais paskaidroja, ka viņa prettiesiskās darbības zināmā mērā esot saistītas ar armijā ierasto kārtību, kas gan nekādi neatbrīvo viņu no atbildības.

Ņemot vērā, ka uzskaites noteikumu ievērošana lielā mērā kalpo arī par pierādījumu valsts līdzekļu objektīvai izlietošanai, jāsecina, ka, veicot prettiesiskas darbības, kas izpaužas bruņojuma uzskaites noteikumu pārkāpšanā, militārpersonas rupji vēršas pret sabiedrības interesēm valsts nodokļu demokrātiskas izlietošanas jomā.

Pārvadāšana pēc savas jēdzieniskās būtības ietver kā priekšmetu, tā arī dzīvnieku un cilvēku u.c. transportēšanu jeb nogādāšanu no vienas vietas uz citu – galamērķi. Vērtējot pārvadāšanas būtību kopsakarībā ar KL 346.pantu, jānorāda, ka pārvadāšanas noteikumi šī panta izpratnē ir attiecināmi tikai uz pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmetiem. Tā izpaužas noziedzīgā nodarījuma priekšmeta pārvietošanā no vienas vietas uz citu vietu pa sauszemi, ūdeni, gaisu ar jebkādu transportlīdzekli.⁹⁵

Ņemot vērā, ka militārā dienesta ikdienas darbība Latvijā noris dažādās valsts teritorijās, piemēram, Cēsīs, Alūksnē, tad daudzkārt praksē arī rodas nepieciešamība transportēt militāro aprīkojumu, turklāt tā kā Latvija, kļūstot par NATO dalībvalsti, uzņēmusies zināmus pienākumus starptautiskajā arēnā, tostarp, piedalīšos starptautiskajās

⁹⁴ Rīgas rajona tiesas 2010.gada 24.maija spriedums krimināllietā Nr. 14820005208.

⁹⁵ Krastiņš U. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 2.grāmata. Rīga: firma „AFS”, 2007, 94.lpp.

apmācībās un misijās, ir pastiprināti aktualizējies arī jautājums tieši par bruņojuma pārvadāšanas noteikumiem pārrobežu pārvadājumos.

Militārā bruņojuma pārvadāšana, lai gan šķietami pašsaprotama un vienkārša, tomēr līdzī nes arī zināmus riskus. Tā, piemēram, pārvadājot ķīmiskas vielas vai sprāgstvielas, ir jāievēro ne tikai pārvadāšanas noteikumi, bet arī jāpārzina šo vielu darbības būtība un apstākļi, kādus pieprasa to transportēšana – stabilitāte, reakcija uz triecieniem un citām vielām u.tml., līdzīgi arī pārvadājot ieročus un munīciju, jo nelaimes gadījumā var tikt nodarīts kaitējums ievērojamam cilvēku skaitam. Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likuma 1.panta 17.punkts⁹⁶ ieroču pārvadāšanu definē kā nepielādēta un atsevišķi no munīcijas iesaiņota ieroča pārvadāšanu, pārnēsāšanu vai citādu pārvietošanu sev līdzī tādā veidā, ka tā pielietošana nav iespējama. Militārpersonai bruņojuma pārvadāšanas laikā ir jānodrošina kontrole pār to – nav pieļaujama bruņojuma nokļūšana pie nepiederošas personas. Minētā likuma 36.pants⁹⁷ arī nosaka, ka kārtību, kādā Latvijas Republikas valsts robežu miera laikā ar ieročiem vai munīciju šķērso valsts iestāžu un Nacionālo bruņoto spēku personālsastāvs, ārvalstu bruņoto spēku personas, lai pildītu ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem saskaņotus dienesta uzdevumus, kā arī ārvalstu iekšlietu vai drošības dienestu darbinieki, kas ieradušies veikt ar Iekšlietu ministriju saskaņotus dienesta uzdevumus, nosaka attiecīgo valsts institūciju un Nacionālo bruņoto spēku darbību reglamentējoši normatīvie akti, kas vēlreiz apstiprina, ka militārpersonām, īstenojot ar bruņojuma izmantošanu saistītos pienākumus, ir jārīkojas saskaņā ar NBS iekšējiem normatīvajiem aktiem.

Strīdīgs, autoresprāt, ir jautājums par augstāk raksturoto noteikumu formu, proti, vai, pastāv vienota kārtība, kādā militārpersonu ar noteikumiem iepazīstina, vai mutvārdu instrukcijām ir pietiekošs spēks, lai, neparakstoties par to, ka karavīrs šādu instrukciju ir uzklaušījis un apņemas to ievērot, vēlāk par šādas instrukcijas pārkāpumu karavīru var saukt pie atbildības. Jāatzīst, ka autorei pētījuma rezultātā jau vairākkārtēji ir jāsecina, ka attiecībā uz militāro sfēru daudzkārt nākas sastapties ar faktoru, ka šādus apstākļus sakarā ar to statusu un nozīmību valsts noslēpumā nav iespējams noskaidrot.

KL Sevišķās daļas normās likumdevējs kā noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmi bieži vien ietvēris ne tikai darbību vai bezdarbību, bet arī kaitīgās sekas, kas iestājušās darbības vai bezdarbības realizēšanas rezultātā, saistot šo apstākli ar pabeigta noziedzīga nodarījuma jēdzienu.⁹⁸ Turklāt gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvajā puse satur arī kaitīgās sekas, kā obligāta ir arī cēloņsakarība starp personas

⁹⁶ Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 12.maijā]

⁹⁷ Turpat.

⁹⁸ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 51.lpp.

prettiesisko darbību vai bezdarbību un konkrēto seku iestāšanos, jo tikai šādā gadījumā ir pamats saukt personu pie tieši kriminālatbildības. Kā tika noskaidrots iepriekš, KL 346.panta kā pirmā, tā otrā daļa ir materiāli noziedzīga nodarījuma sastāvi, kur pamatsastāvs satur **būtiska kaitējuma** nodarīšanu, savukārt kvalificētais sastāvs – **smagu seku** iestāšanos.

Saskaņā ar likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.panta 1.daļu⁹⁹ atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības vai ja šāds apdraudējums ir ievērojams. Līdztekus panta 2.daļa un 3.daļa¹⁰⁰ arī attiecīgi nosaka, ka par ievērojamu mantisko zaudējumu atzīstams tāds mantiskais zaudējums, kas nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, savukārt noziedzīgo nodarījumu rezultātā ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējuma kritērijus var noteikt šā likuma pielikumos. Minētie likuma pielikumi satur tādus kritērijus kā kritēriji, pēc kuriem nosakāms apdraudējums vai ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātajām interesēm un tiesībām meža vides saglabāšanā, kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, veicot medicīnisko ekspertīzi, u.c., no kuriem visi atkarībā no konkrētajiem KL 346.panta noziedzīga nodarījuma apstākļiem nepieciešamības gadījumā ir jāvērtē, lai noteiktu ar būtisko kaitējumu rādīto apdraudējumu ar likumu aizsargātajām interesēm un tiesībām. Tā, piemēram, situācijā, kurā karavīrs, pretēji iekšējos normatīvajos aktos noteiktajam, pārvadājot ieročus, kuriem šādos apstākļos ir jābūt izlādētiem, apzinoties savas darbības prettiesiskumu un pavirši attiecoties pret iespējamām sekām, var nodarīt apdraudējumu citu personu veselībai, proti – citam karavīram, kuram, saņemot ieroci, tas visdažādāko apstākļu rezultātā var izšaut un nodarīt šim karavīram vieglus miesas bojājumus, kas par tādiem atzīstami saskaņā ar iepriekš minētā likuma 3.pielikuma kritērijiem.

Būtiska kaitējuma institūts krimināltiesību teorijā, nav noslēpums,- šobrīd ir viens no visvairāk analizētajiem un pētītajiem jautājumiem, tieši tamdēļ, ka tā izpratne un interpretācija kā teorijā, tā arī praksē nebūt nav vienvēidīga. Kā to norādījušas D.Hamkova un V.Liholaja, būtiska kaitējuma pareiza izpratne ir priekšnosacījums, pirmkārt, noziedzīga nodarījuma sastāva konstatācijai un, otrkārt, pareizai noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai.¹⁰¹ Jāatzīmē, ka

⁹⁹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 13.maijā]

¹⁰⁰ Turpat.

¹⁰¹ Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 2012. 10.janvāris, nr.2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=242455> [aplūkots 2013.gada 13.maijā]

būtisks kaitējums par noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīmi KL 346.pantā kļuva pēc 2012.gada 13.decembra grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, saskaņā ar kuriem tika papildināta pirmās daļas dispozīcija, pēc vārda "pārkāpšanu" to papildinot ar vārdiem "ja ar to radīts būtisks kaitējums"¹⁰². LR Ministru kabinets (turpmāk – MK) likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” anotācijā norāda, ka: „Attīstot duālistisku publisko tiesību atbildības sistēmu, svarīgi nodrošināt līdzsvaru starp kriminālatbildības un administratīvās atbildības sistēmu. KL jāparedz atbildība par nodarījumiem, kas būtiski apdraud sabiedrības vai personas intereses, rada vai var radīt būtisku kaitējumu. Savukārt par mazāk kaitīgiem nodarījumiem jāparedz administratīvā atbildība. Patlaban KL ir definēti vairāki nodarījumi, kuru kaitīgums ir salīdzinoši neliels, līdz ar to arī nav nepieciešama to kriminalizācija.”¹⁰³ Uz cita starpā arī šādiem argumentiem tika balstīts apstāklis, ar kuru KL 346.pantā par pamatsastāva kvalificējošos pazīmi kļuva būtisks kaitējums. Autore uzskata, ka šāds pamatojums ir gana diskutabls un ievērojami ierobežo militārpersonu atbildību attiecībā uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuros, autoresprāt, subjekta darbība un bezdarbība ir gana kaitīga pati par sevi, tādēļ detalizētāka diskusija par konkrēto apstākli tiek sniegta šī darba 3.nodaļā.

Attiecībā uz KL 346.panta 2.daļā paredzētajām smagajām sekām, jāsecina, ka arī smago seku būtība ir jāvērtē ar augstāk minēto likumu „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” un tā 24.pantu, kura 1.daļa¹⁰⁴ nosaka, ka atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas izraisījis smagas sekas, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā izraisīta cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, mantiskais zaudējums lielā apmērā vai radīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm un tiesībām. Tā attiecībā uz augstāk izklāstīto kāzusu, par smagām sekām un kvalifikāciju pēc KL 346.panta 2.daļas būtu jāspriež, ja karavīram, kurš guva ievainojumu būtu nodarīti, piemēram, smagi miesas bojājumi vai iestājusies šī karavīra nāve.

KL 346.panta 1.daļa jeb noziedzīga nodarījuma pamatsastāvs, kā tika noskaidrots iepriekš, satur būtisku kaitējumu kā noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīmi, savukārt krimināltiesību teorijā atzīst, ka noziedzīga nodarījuma sastāvi ar nodarījumu pastiprinošiem

¹⁰² 13.12.2012. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

¹⁰³ Likumprojekts „Grozījumi krimināllikumā”. Likumprojekta anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

¹⁰⁴ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]

apstākļiem satur pazīmes, kas raksturo konkrētā nodarījuma kaitīguma smagāku pakāpi salīdzinājuma ar pamatsastāvu. No tā izriet, ka arī noziedzīga nodarījuma kvalificēts sastāvs satur pamatsastāva pazīmes, taču tā nodarījumam piemīt smagāka kaitīguma pakāpe. No loģikas viedokļa jāsecina, ka KL 346.panta 2.daļas jeb kvalificēta sastāva gadījumā, lai konstatētu noziedzīga nodarījuma sastāvu subjekta nodarījumā blakus visām sastāva pazīmēm ir jākonstatē ne vien smagās sekas, bet arī panta pamatsastāva pazīme – būtisks kaitējums. Autore viennozīmīgi pievienojas viedoklim, ka „kā būtisks kaitējums, tā arī smagas sekas apzīmē noteiktu kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm” un „tā kā katrs no šiem vērtējuma jēdzieniem apzīmē noteiktas smaguma pakāpes kaitējumu, domājams, nav nepieciešamības, konstatējot nozieguma rezultātā izraisītās smagās sekas, vēl papildus visos gadījumos konstatēt būtisku kaitējumu, turklāt grūti iedomāties situāciju, kurā, izraisot smagas sekas, vienlaikus netiktu radīts būtisks kaitējums”.

2.5. Noziedzīga nodarījuma subjekts

Par noziedzīga nodarījuma subjektu krimināltiesību teorijā atzīst prettiesisko darbību izdarījušo vai bezdarbību pieļāvušo fizisko un pieskaitāmo personu, kas sasniegusi KL paredzēto vecumu un līdz ar to viņu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir pamats saukt pie kriminālatbildības¹⁰⁵. Attiecībā uz KL XXV nodaļu jāuzsver, ka gadījumos, kad pastrādāts kāds no šajā nodaļā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, ir jāanalizē militārpersonas kā noziedzīga nodarījuma speciālā subjekta institūts. Proti, personas, kuras var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu, izšķir kā speciālos subjektus¹⁰⁶. KL 331.pants nosaka, ka par noziedzīgiem nodarījumiem militārajā dienestā atzīstami (...) nodarījumi, kurus izdarījuši karavīri un personas, uz kurām attiecas speciāli likumos paredzētie noteikumi. Tātad par noziedzīgu nodarījumu militārajā dienestā papildus pārējām obligātajām konkrētā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm atzīstams tikai tāds noziedzīgs nodarījums, ko pastrādājis ar īpašām pazīmēm apveltītais, no KL 331.panta izrietošais speciālais subjekts. Īpašā (speciālā) subjekta īpašās pazīmes raksturo noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu no dažādiem aspektiem, un tās var iedalīt pazīmēs, kas raksturo, piemēram, profesiju vai nodarbošanos.¹⁰⁷ Tieši šādi kā speciālais subjekts tiek izdalītas arī personas, kuras raksturo saistība ar militāro dienestu. Persona var atbildēt par

¹⁰⁵ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 75.lpp.

¹⁰⁶ Turpat. 78.lpp.

¹⁰⁷ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 45.lpp.

noziedzīgu nodarījumu, kurā paredzēts speciālais subjekts, tikai tad, ja tai piemīt likumā noteiktās īpašās subjekta pazīmes.¹⁰⁸

Karavīri pēc savas būtības ir tādi valsts pilsoņi, kuru profesionālais pienākums ir aizstāvēt valsti un tās iedzīvotājus un kuri saskaņā ar Militārā dienesta likuma 2.panta 5.punktu¹⁰⁹ ir Latvijas pilsoņi, kuri pilda aktīvo dienestu un kuriem piešķirta militārā dienesta pakāpe. Šīs militārpersonas pilda militāro dienestu, kas saskaņā ar Militārā dienesta likuma 2.panta 1.punktu¹¹⁰ ir valsts dienesta veids valsts aizsardzības jomā (..), kurš ietver aktīvo dienestu un dienestu Nacionālo bruņoto spēku rezervē. Ar aktīvo dienestu Militārā dienesta likuma 2.panta 2.punkta¹¹¹ izpratnē jāsaprot militārā dienesta tieša izpilde karavīra statusā, kas ietver profesionālo dienestu, militārā dienesta tiešu izpildi mobilizācijas gadījumā un rezerves karavīru militārās mācības. Savukārt ar dienestu Nacionālo bruņoto spēku rezervē - rezerves karavīram noteikto pienākumu izpildi.

Gadu gaitā, karu un pārmaiņu iespaidota, Latvijas armija ir atradusies nemitīgās reformās. Tā, piemēram, Latvijai kļūstot par NATO dalībvalsti, tika atcelts obligātais militārais dienests, un karavīrs vārda vistiešākajā nozīmē kļuva par brīvas izvēles profesiju, nevis pilsonisko pienākumu. Šobrīd par Latvijas armiju sauc Nacionālos bruņotos spēkus kas, izrietot no 1999.gada 4.novembra likuma „Nacionālo bruņoto spēku likums”¹¹², ir militāro formējumu kopums, kuru veido militāri organizēta, apmācīta un apbruņota tautas daļa ar mērķi aizsargāt Latvijas valsts suverenitāti, teritoriālo nedalāmību un tās iedzīvotājus no agresijas. Nacionālos bruņotos spēkus veido regulārie spēki, Zemessardze un Nacionālo bruņoto spēku rezerve.

Karavīrus iedala virsnieku, instruktoru un kareivju sastāvā. Virsnieku sastāvu iedala jaunākajos, vecākajos un augstākajos virsniekos. Instruktoru sastāvu iedala jaunākajos, vecākajos un augstākajos instruktoros, katrs karavīrs, kurš uz likuma, reglamenta vai pavēles pamata vada citu karavīru dienesta darbību, ir šo karavīru tiešais komandieris, bet tie, kurus šis karavīrs vada, ir viņa padotie. Pēc pakļautības zemāko karavīra tiešo komandieri sauc par tuvāko tiešo komandieri¹¹³.

¹⁰⁸ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 46.lpp.

¹⁰⁹ Militārā dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]

¹¹⁰ Turpat.

¹¹¹ Turpat.

¹¹² Nacionālo bruņoto spēku likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]

¹¹³ Karavīru sastāvs. Pieejams: http://www.mil.lv/lv/Militarais_dienests.aspx [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]

Oficiālajā militāro ziņu portālā „Sargs.lv” 2012.gada 6.janvārī publicēts raksts¹¹⁴ par bruņotajos spēkos dienāšo procentuālo sieviešu skaitu, kurā cita starpā minēts, ka NBS kopumā dien ap 4500 karavīru.

Aizsardzības ministra 2010.gada 21.septembra pavēles Nr.179 pielikums – Nacionālo bruņoto spēku organizatoriskā struktūra¹¹⁵ (skat. 2.att.) – shēmas veidā attēlo NBS organizatorisko struktūru, ko līdztekus ar NBS pakļautību saskaņā ar Nacionālo bruņoto spēku likuma 3.panta 2.daļu¹¹⁶ apstiprina aizsardzības ministrs pēc Nacionālo bruņoto spēku komandiera priekšlikuma. Kā tika noskaidrots iepriekš, KL 346.panta subjekts ir karavīrs, neatkarīgi no viņa dienesta pakāpes, taču attiecībā uz iepriekš minēto shēmu jāuzsver, ka sabiedrībai informācijas trūkuma, likuma pilnīgas neizpratnes vai citu iemeslu dēļ, iespējams, varētu rasties priekšstats, ka, piemēram, arī Rekrutēšanas un jaunsardzes centrs vai Militārās izlūkošanas un drošības dienests sastāv tikai no profesionālā militārā dienesta karavīriem, tādēļ būtiski ir norādīt, ka shēmā attēlotās, Aizsardzības ministrijas padotībā atrodošās piecas iestādes nav NBS struktūrvienības, taču vēl svarīgāk ir, ka Latvijā likumdevējs ar normatīvajiem aktiem paredzējis profesionālā militārā dienesta karavīram iespēju pildīt valsts civildienesta ierēdņa amatu, kas praksē arī izpaužas militārpersonu civildienesta ierēdņa amata pildīšanā kādā no šīm piecām iestādēm. Pildot šo amatu, karavīrs saskaņā ar MK 2002.gada 4.novembra noteikumiem Nr.498 - Kārtība, kādā profesionālā militārā dienesta karavīrs pilda valsts civildienesta ierēdņa amatu¹¹⁷ – saglabā savu karavīra statusu neatkarīgi no apstākļa, ka viņš saskaņā ar šo noteikumu 2.punkta 2.2.1. .apakšpunktu¹¹⁸ varētu pildīt, piemēram, iestādes vadītāja amatu Kara muzejā, kas tīri idejiski nebūt nevarētu tikt asociēta ar militārā dienesta pildīšanu, tomēr šo profesionālā militārā dienesta karavīra statusa saglabāšanu apstiprina šo pašu noteikumu 3. un 4.punkts¹¹⁹, kas attiecīgi nosaka, ka karavīrs saņem normatīvajos aktos par karavīru dienesta atalgojumu noteikto algu un piemaksas, kā arī uzturdevu vai tās kompensāciju naudā, bet nesaņem ierēdnim paredzētos pabalstus un kompensācijas, kā arī noteikumu 5.punkts¹²⁰ - ierēdņa amata pienākumu pildīšanas laiku ieskaita karavīra izdienas stāžā (..), tātad faktiski pielīdzina profesionālā militārā dienesta pildīšanai. Taču nozīmīgumu šai civildienesta ierēdņa amata pildīšanai piešķir apstākļi, ka,

¹¹⁴ Bruņotajos spēkos dien 16,98 procenti sieviešu. Pieejams:

http://www.sargs.lv/lv/Zinas/Dienesta_gaita/2012/01/06-01.aspx?p=1 [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]

¹¹⁵ Nacionālo bruņoto spēku organizatoriskā struktūra: pielikums aizsardzības ministra 2010.gada 21.septembra pavēlei Nr.179. Pieejams: http://www.mil.lv/lv/Par_mums/~media/NBS/Shemas/NBS_struktura23.ashx [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]

¹¹⁶ Nacionālo bruņoto spēku likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]

¹¹⁷ MK 04.11.2002. noteikumi Nr.498. Kārtība, kādā profesionālā militārā dienesta karavīrs pilda valsts civildienesta ierēdņa amatu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]

¹¹⁸ Turpat.

¹¹⁹ Turpat.

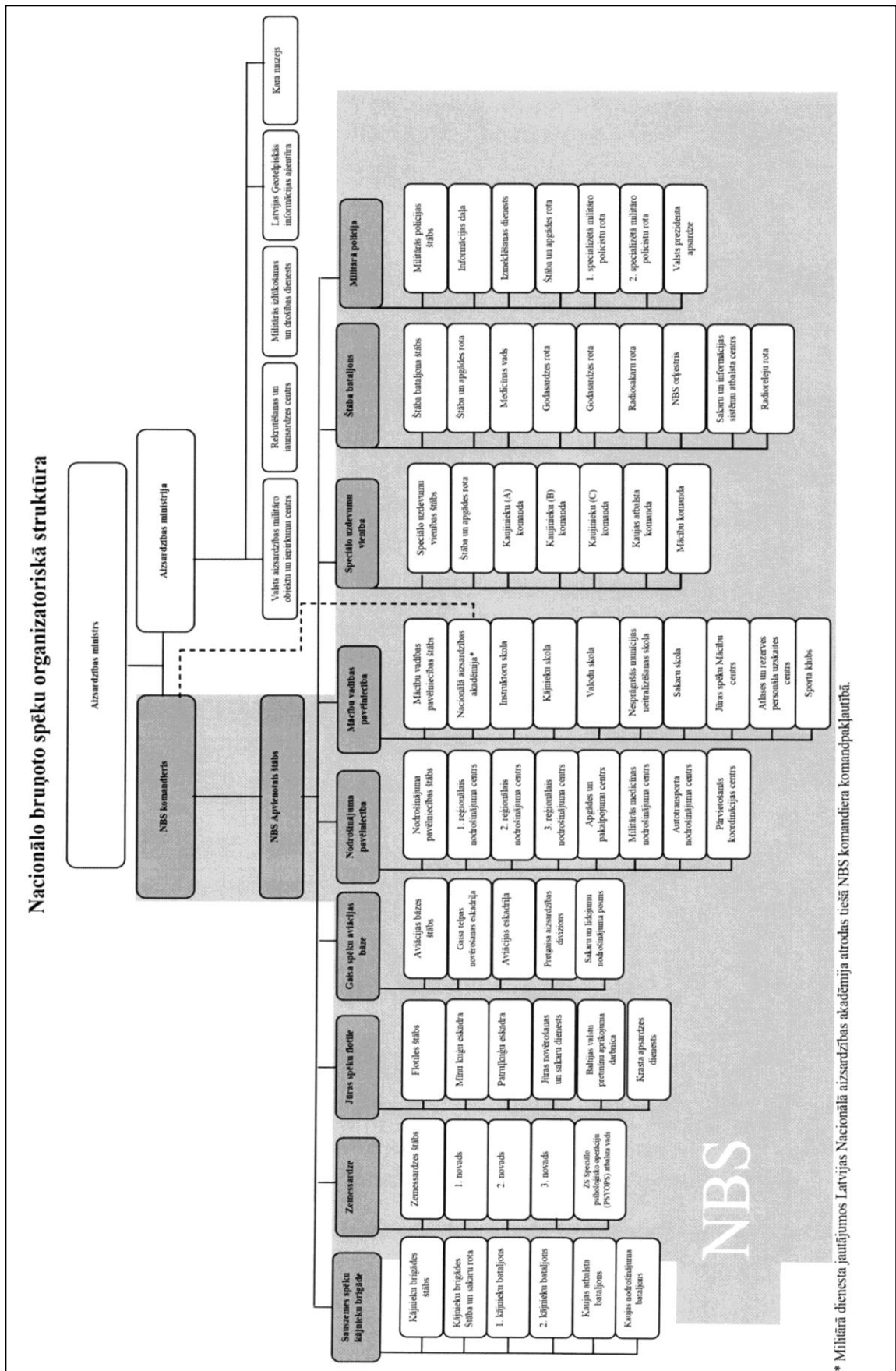
¹²⁰ Turpat.

pildot šo pienākumu, karavīrs ir disciplināri atbildīgs saskaņā ar civildienestu un militāro dienestu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem, kas, izrietot no noteikumiem - ja disciplinārpārkāpums ir izdarīts saistībā ar ierēdņa amata pildīšanu, karavīrs ir pielīdzināms ierēdnim un atbild par nodarīto saskaņā ar valsts civildienestu reglamentējošiem normatīviem aktiem, savukārt ja disciplinārpārkāpums nav saistīts ar ierēdņa amata pildīšanu, karavīrs ir disciplināri atbildīgs saskaņā ar militāro dienestu reglamentējošiem normatīviem aktiem.¹²¹ Tātad situācijai, kas tika modelēta iepriekš – profesionālā militārā dienesta karavīram pildot iestādes vadītāja amatu Kara muzejā, var minēt sekojošu kāzusu – šis konkrētais karavīrs, pastāvīgi pildot amata pienākumus Kara muzejā, rod nepieciešamību nokārtot ar dienesta darīšanām saistītas formalitātes Sauszemes spēku kājnieku brigādes Kaujas nodrošinājuma bataljonā, kur, gara laika vadīts, nolemj aplūkot militārajām vajadzībām jauniegādātās snaiperšautenes bataljona apbruņojuma noliktavā, kur tās pielādē ar munīciju nolūkā izzināt ieroča darbības principus, taču promejot, zinādams, ka iekšējais reglaments paredz ieroča specifisku glabāšanu, nenoliek to atpakaļ tam paredzētajā vietā, kā rezultātā vēlāk tiek ievainots apbruņojuma noliktavas mantas pārzinis, nezinādams, ka ierocis ir pielādēts. Neatkarīgi no tā, ka šis karavīrs dotajā brīdī faktiski pilda civildienesta ierēdņa amatu, viņš pastrādājis tādu pārkāpumu, kas nav saistīts ar ierēdņa amata pildīšanu, tādēļ ir disciplināri atbildīgs saskaņā ar militāro dienestu reglamentējošiem aktiem un ir subjekts KL 346.panta noziedzīga nodarījuma sastāvam.

Kā norādīts jau minētajā KL 331.pantā, kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem militārajā dienestā paredzēta ne tikai karavīriem, bet arī personām, uz kurām attiecas speciāli likumos paredzēti noteikumi. Tā, piemēram, civilie darbinieki ir personas, kas uz darba līguma pamata veic noteiktu darbu vai pilda štata civilos amatus militārajās vienībās¹²². Ņemot vērā, ka NBS personālsastāvu miera laikā veido aktīvā dienesta karavīri, zemessargi, militārie un civilie darbinieki un uz apmācībām iesauktie rezerves karavīri, jāsecina, ka militārie un civilie darbinieki, kā arī uz apmācībām iesauktie rezerves karavīri savu specifisko pienākumu pildīšanas dēļ, kas vistiešākajā mērā ir saistīti ar militārā dienesta pildīšanas kārtību, ir personas, uz kurām attiecīgi var tikt attiecināti speciāli likumos paredzētie noteikumi.

¹²¹ MK 04.11.2002. noteikumi Nr.498. Kārtība, kādā profesionālā militārā dienesta karavīrs pilda valsts civildienesta ierēdņa amatu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]

¹²² Civilie, militārie darbinieki. Pieejams: <http://www.mil.lv/Personalsastavs.aspx> [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]

* Militārā dienesta iaujājumos Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija atrodas tiešā NBS komandiera komandpakļauībā.

2.att. Nacionālo bruņoto spēku organizatoriskā struktūra¹²³

¹²³ Nacionālo bruņoto spēku organizatoriskā struktūra: pielikums aizsardzības ministra 2010.gada 21.septembra pavēlei Nr.179. Pieejams: http://www.mil.lv/lv/Par_mums/~media/NBS/Shemas/NBS_struktura23.ashx [aplūkots 2013.gada 29.aprīlī]

2.6. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse

Kā darba ietvaros tika norādīts iepriekš, viens no noziedzīga nodarījuma sastāva četriem elementiem ir noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse, kas vienkāršā formulējumā varētu tikt izskaidrota kā personas psihiskā attieksme pret tās izdarīto noziedzīgo nodarījumu – tās apziņa un griba, tomēr krimināltiesību teorijā noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses saturu, kā to norādījis U. Krastiņš, atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām. Tā ir personas iekšējā attieksme pret ārējā pasaulē objektīvi notiekošo, šajā gadījumā – pret viņas aktīvajiem vai pasīvajiem darbības procesiem, kuru rezultātā iestājušās vai varējušās iestāties kaitīgās sekas, un pret pašām šīm sekām¹²⁴, ko apstiprina arī KL 8.panta 2.daļa¹²⁵, reglamentējot, ka, nosakot noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Subjektīvā puse ir neatņemams nozieguma sastāva elements, un autore nevar nepieņemt U. Krastiņa paustajai nostādnei, ka „subjektīvā puse (vaina, vainīgums), tas ir, personas psihiskā attieksme pret nodarījumu (darbību, bezdarbību un cēloņsakarīgi ar tām saistītajām kaitīgajām sekām) ir jāpieskaita nodarījuma subjekta pazīmēm”, jo visu pirmām kārtām „cilvēka kā fiziskas būtnes darbība vai bezdarbība nav iedomājama, tā nepastāv bez saiknes ar viņa psihisko darbību, apziņu un gribu”¹²⁶. KL 346.panta kā pirmā, tā otrā daļa, kā tika noskaidrots iepriekš, ir noziedzīga nodarījuma materiāli sastāvi, kas nozīmē, ka, analizējot nozieguma sastāva subjektīvo pusi, ir jāvērtē ne vien personas psihiskā attieksme pret tās prettiesisko darbību vai bezdarbību, bet arī pret kaitīgajām sekām un cēloņsakarību starp tām. Noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi veido sekojošas pazīmes: vaina, kas var izpausties nodoma vai neuzmanības formā, un motīvs, un mērķis.

KL 9.pants un 10.pants¹²⁷ attiecīgi nosaka, ka noziedzīgu nodarījumu var izdarīt ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības, ko krimināltiesību teorijā atzīst par vainas formām. Pat ja KL 346.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu militārpersona ir izdarījusi tīši, tas ir, pat ja atbilstošos noteikumus vainīgais pārkāpj tīši, kā to norāda A.Niedre, viņa attieksme pret sekām izpaužas neuzmanības (noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības) veidā, jo

¹²⁴ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 88.lpp.

¹²⁵ Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2013.gada 4.maijā]

¹²⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma subjekts un vainīgums krimināltiesībās. Jurista vārds, 2009. 5.maijs, nr.18 (571). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=191257> [aplūkots 2013.gada 13.maijā]

¹²⁷ Sk.125.

viņas darbībās nav saskatāms tīšs nodoms sasniegt konkrēto kaitīgo seku iestāšanos¹²⁸. Tātad šī noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi raksturo neuzmanība. Noziedzīga neuzmanība militārajā dienestā, autoresprāt, raksturo arī personas attieksmi pret militāro disciplīnu vispār, ne vien pret konkrētu pārkāpumu. Pienācīgās uzmanības un piesardzības trūkums noved pie bīstamu līdzekļu vai darbības veidu izmantošanas, bet savukārt tas noved pie noziedzīga rezultāta iestāšanās.¹²⁹

Noziedzīgas pašpaļāvības intelektuālais moments ir savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespējas paredzēšana, savukārt gribas moments – vieglprātīga paļaušanās uz to, ka kaitīgās sekas varēs novērst¹³⁰. Noziedzīga pašpaļāvība attiecībā uz KL 346.pantu varētu izpausties sekojošā iedomātā piemērā: jūras flotiles militārpersona pārkāpj munīcijas pārvadāšanas noteikumus un, proti, būdama labi informēta, ka uz kuģa pārvadājamā, kastēs iepakotā munīcija ir jānostiprina un jāpārvadā tā, lai izslēgtu iespējamību, ka pārvadājamais objekts varētu tikt traumēts un bojāts, un ka mitrums atstāj postošas sekas uz iepakoto militārā dienesta mantu, paļāvās, ka slikto laikapstākļu gadījumā spēs operatīvi šīs kastes nosegt, tomēr, negaidīti sākoties postošai jūras vētrai, dažas no kastēm triecienu rezultātā nogrima jūrā, savukārt pārējās tika neatgriezeniski sabojātas mitruma ietekmē, kā rezultātā radās ievērojams mantiskais kaitējums, turklāt tika apdraudētas ar likumu aizsargātās intereses – krastā tika izskalotas munīcijas sastāvdaļas (vielas), piesārņojot jūras ūdeņus un tādējādi apdraudot tiesības uz labvēlīgu vidi. Jūras flotiles karavīrs skaidri paredzēja savas bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespējamību, bet vieglprātīgi paļāvās, ka varēs tās novērst.

Noziedzīgā nevērībā gribas momentam savukārt ir divi kritēriji, no kuriem objektīvais kritērijs (vajadzēja paredzēt) nozīmē, ka personai jāievēro savas profesijas, specialitātes vai nodarbošanās piesardzības noteikumi, kas tiek prasīti tādēļ, lai nepieļautu kaitīgo seku iestāšanos, bet subjektīvais kritērijs (varēja paredzēt) – ir vērtējams, ievērojot to, vai konkrētā persona atbilstoši savām personiskajām īpašībām, kvalifikācijai, konkrētajiem apstākļiem, situācijai, kurā noziedzīgais nodarījums izdarīts, varēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības sekas¹³¹, turklāt, lai atzītu, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts aiz noziedzīgas nevērības, personas psihiskajā darbībā ir jākonstatē abi šie kritēriji. Noziedzīgu nevērību savukārt uzskatāmi var ilustrēt šāds iedomāts piemērs: karavīrs pārkāpj ieroču izlietošanas noteikumus un, proti, apmācību laikā, trenējoties mērķa šaušanā, labi zinot, ka šaušana vienā šaušanas sektorā vienlaikus ir aizliegta, veic šāvienus mērķa virzienā, kamēr tajā pašā

¹²⁸ Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 3.grāmata. Rīga: firma „AFS”, 2007, 460.-461.lpp.

¹²⁹ Podprigora D. Vainas noteikšana krimināltiesībās. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006, 87.lpp.

¹³⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 105.lpp.

¹³¹ Turpat. 107.lpp.

šaušanas sektorā atrodas cits karavīrs, kurš tajā brīdī pārlādē ieroci, bet instruktors, kurš tajā brīdī dodas novērtēt otrā karavīra trāpījumus mērķī, tiek ievainots un viņam nodarīti smagi miesas bojājumi. Karavīrs neparedzēja savas darbības kaitīgo seku iestāšanos, kaut gan pastāvēja reāla iespēja to paredzēt, turklāt, pārzinot savu pienākumu un darba kārtību un specifiku, to arī vajadzēja paredzēt.

Autoresprāt, tieši noziedzīga nevērība un fakts, ka militārpersonām ir jāievēro īpaša un sevišķa piesardzība, ko tām uzliek darba specifika, daudzkārt raksturo militārpersonu izdarītos noziedzīgos nodarījumus, tieši tamdēļ, ka šīs personas konstanti tiek instruētas par konkrētiem noteikumiem un pakļaušanos zināmai kārtībai, tas ir, tām pastāv reāla iespēja paredzēt un gana strikta vajadzība paredzēt kaitīgo seku iestāšanās iespējamību.

Vienlaikus jāatzīmē, ka ar 2012.gada 13.decembra grozījumiem, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, KL tika nostiprināta krimināltiesību teorijā atzītā nostādne, ka gadījumos, ja viens noziedzīgs nodarījums atbilst šā likuma sevišķajā daļā paredzētajai vispārējai un speciālai normai, tad noziedzīgu nodarījumu kopība neveidojas un kriminālatbildība iestājas tikai saskaņā ar speciālo normu. Tātad gadījumā, kad militārpersonas, kas izdarījusi KL 346.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, darbību vai bezdarbību rezultātā būs iestājušās smagas sekas, kas, piemēram, izpaudušās nonāvēšanas aiz neuzmanības veidā, noziedzīgu nodarījumu kopība atbilstoši ar KL 123.panta 2.daļu neveidosies, jo KL 346.panta 2.daļa kā speciālā norma jau aptver smagas sekas.

3. PROBLĒMU SPEKTRS, KAS SAISTĪTS AR KRIMINĀLLIKUMA 346.PANTĀ PAREDZĒTĀ NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA KVALIFIKĀCIJU

Nevar nepiekrīst tam, ka KL visu pirmām kārtām aizsargā konkrētas intereses, kas var tikt apdraudētas personu prettiesiskas darbības vai bezdarbības dēļ, kā rezultātā var apgalvot, ka šo interešu aizsardzības nolūkā KL ir nostiprinātas tās intereses, kuru aizskaršana varētu radīt vērā ņemamu kaitējumu sabiedrībai, lai attiecīgi likumpārkāpēju par šo tiesību aizskaršanu sauktu pie atbildības jeb sodītu. Šādas sodīšanas mērķis, kā tas izriet no paša KL 35.panta 2.daļas¹³², tostarp ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tomēr līdztekus nevar nepiekrīst arī uzskatam, ka sabiedrības kriminalizācija un agresīva sankciju piemērošana daudzkārt noved pie gluži pretēja rezultāta. Noformulēt to objektīvo robežu, ar kuru tiek nošķirta krimināli sodāma darbība vai bezdarbība no citādi sodāma vai pat nesodāma nodarījuma, ir likumdevēja uzdevums, kura pamatā tiek vērtēti visdažādākie apsvērumi nolūkā nodrošināt sabiedrības interešu aizstāvību. Analizējot un pētot KL 346.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, autore saskārusies ar diviem atsevišķi vērtējamiem faktoriem, kas, autoresprāt, šobrīd gana aktuālo konkrēto noziedzīgo nodarījumu attiecībā uz tā pielietojumu praksē mudina vērtēt visai kritiski un, proti,- ar salīdzinoši nesensajiem likuma grozījumiem pievienotais **būtiskais kaitējums** kā noziedzīga nodarījuma sastāva pamatpazīme un problēmas, kas saistītas ar objektīvo pusi veidojošiem **militārā dienesta disciplīnas un kārtības noteikumiem**.

Būtiska kaitējuma institūts krimināltiesībās pēc savas būtības tika analizēts darba nodaļā „Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse”, taču, kā autore jau šajā nodaļā minēja, gana diskutabli, autoresprāt, ir apsvērumi, uz kuriem tika balstīta būtiska kaitējuma kā turpmāk nepieciešama KL 346.panta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, kā arī turpmākā šīs pazīmes potenciālā izpaušanās praksē. LR MK likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” anotācijā¹³³ norāda, ka KL nav jāparedz atbildība par nodarījumiem, kas nevar radīt vērā ņemamu kaitējumu sabiedriskajām interesēm, taču KL XXV nodaļa – „Noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā” – autoresprāt, nav atraujama no fakta, ka militārais dienests jau pēc savas būtības ir tieši valsts un sabiedrības interešu aizsardzības garants, kura uzdevums visu pirmām

¹³² Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

¹³³ Likumprojekts „Grozījumi krimināllikumā”. Likumprojekta anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

kārtām ir tieši aizsargāt sabiedrību no apdraudējuma, no kā izriet, ka vērsšanās pret ar KL aizsargātajām interesēm faktiski ir vērsšanās arī pret militārā dienesta institūta mērķi. Militārpersona, uzsākot pildīt dienestu, kas mūsdienu Latvijā notiek uz brīvprātības pamata un ir profesija, ar kuru persona faktiski izvēlas savus profesionālos pienākumus vistiešākajā mērā saistīt ar valsts un sabiedrības drošības aizsardzību, uzņemas jo sevišķi lielu atbildību. Karavīram atšķirībā no citiem pilsoņiem ir paaugstināta juridiskā atbildība un viņš ir pakļauts ārkārtīgi lielām prasībām, kuras izvirza militārā dienesta gaita¹³⁴. Nav strīda par to, ka arī militārpersona visu pirmā kārtām ir cilvēks, nevis mehāniski programmējama mašīna, kura nekad nepieļaus kļūdas, tomēr nevar arī noliegt, ka šādas kļūdas būtu nepareizi viennozīmīgi pielīdzināt civilpersonu pieļautajām kļūdām, tieši to faktoru dēļ, ka militārpersona atbilstoši tās profesijai ik dienas saskaras ar paaugstinātiem riskiem, pastiprinātu disciplīnas kontroli u.tml., un ir tikai loģiski, ka kļūdas šādā darba specifiskā ir vērtējamās atšķirīgi, ko apstiprina jau pats fakts vien, ka KL ir paredzēta atsevišķa nodaļa par šādiem noziedzīgiem nodarījumiem, ko likumdevējs jau izsenis uzskatījis par pietiekoši nozīmīgiem, lai tie tiktu kriminalizēti. Autoresprāt, militārajā dienestā svarīgs un daudzkārt izšķirošs ir tieši potenciālais būtiskais kaitējums jeb tāds, kas varētu iestāties nākotnē tieši gadījumos, ja militārpersonas regulāri pārkāpj konkrētus noteikumus, bet tām neiestājas saviem nodarījumiem atbilstīga atbildība. Būtiskam kaitējumam, kā tika noskaidrots iepriekš, ir divi veidošanās varianti:

- „noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantisks zaudējums, kas (..) noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tajā laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsommu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības;
- apdraudētas tikai citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības, taču šāds apdraudējums ir ievērojams”¹³⁵.

Līdz grozījumu izdarīšanai attiecībā uz būtisko kaitējumu KL 346.panta 1.daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums bija kriminālpārkāpums, kurš bija pabeigts ar noteikumu pārkāpšanas brīdi, neatkarīgi no seku iestāšanās. Tas bija formāls noziedzīgs nodarījums, tātad tāds, kurš saturēja tādu prettiesisku darbību vai bezdarbību esamību, kuras pašas par sevi jau bija krimināli sodāmas. Autoresprāt, KL 346.pantā minētie noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses izpausmes veidi attiecībā uz to vērsanos pret tik būtiskajiem noziedzīgā

¹³⁴ Lubgāns V. Militāro tiesību jēdziens un tiesību avoti. Jurista vārds, 2003. 1.jūlijs, nr.24 (282). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=76703> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

¹³⁵ Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 2012. 10.janvāris, nr.2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=242455> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

nodarījuma priekšmetiem jau ir pietiekoši kaitīgi paši par sevi, tas ir, šādu darbību vai bezdarbību realizēšanās jeb noteikumu pārkāpšana attiecībā uz tādiem paaugstinātas bīstamības priekšmetiem kā ieroči vai sprāgstvielas u.c. jau rada potenciālu apdraudējumu. Saskaņā ar šobrīd pastāvošo krimināltiesisko regulējumu kriminālatbildība militārpersonai par šo noteikumu pārkāpšanu pēc panta 1.daļas iestājas tikai gadījumā, ja iestājušās kaitīgās sekas – radīts būtisks kaitējums. Tas stimulē aizdomāties par gadījumiem, kā tas turpmāk varētu izpausties praksē, proti, lai militārpersonu, kura tīši pārkāpusi munīcijas izlietošanas noteikumus, tas ir, pēc kaujas apmācībām poligonā, nenododot apmācībās neizlietoto rokasgranātu, nevēlēdamās sevi aizkavēt, ejot cauri munīcijas nodošanas-pieņemšanas procedūrai, bet gan to ievietojot savās personīgajās mantās, ar kurām tālāk ar sabiedrisko transportu dodas mājup, un apzinoties savu darbību kaitīgumu, lai gan nevēloties kaitīgo seku iestāšanos, tomēr pieļaujot to iestāšanās iespējamību un paļaujoties, ka varēs tās novērst, varētu saukt pie kriminālatbildības faktiski ir nepieciešams, lai šī rokasgranāta sabiedriskajā transportā detonētu un nodarītu ievērojamu mantisko zaudējumu, turklāt apdraudētu vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības vai apdraudētu tikai citas ar likumu aizsargātās intereses, taču šāds apdraudējums būtu ievērojams. Autore uzskata, ka šāda militārpersonas darbība vien, pat nenodarot būtisko kaitējumu, ir pietiekoši kaitīga attiecībā uz tās potenciālo bīstamību – militārpersonas, šādi rīkojoties, no vispārējiem loģikas principiem vēršas ne vien pret militārā dienesta kārtību, jo neveica sev uzliktos pienākumus, bet arī, neiestājoties atbildībai par savām prettiesiskajām darbībām, no cilvēciskā viedokļa var pastāvēt risks, ka šī persona arī turpmāk, redzot, ka šī rokasgranāta nedetonēja, var līdzīgas darbības atkārtot, tādējādi pastiprinot iespējamību, ka varbūt otrajā, piektajā vai pat divdesmitajā reizē, kad šādi veiktu darbību apstākļos šī rokasgranāta detonēs, atklāsies, ka, iespējams, no tā būtu varēts izvairīties, ja jau pirmajā reizē militārpersona par tik paaugstinātas bīstamības darbību būtu saukta pie atbildības. Būtiskais kaitējums kā pamatsastāva pazīme KL 346.pantā faktiski aprobežo paša panta aktualitāti KL vispār. Autore nevar pievienoties LR MK anotācijā¹³⁶ paustajam viedoklim, ka līdzšinējam KL 346.panta 1.daļas formālajam sastāvam nav nepieciešama kriminalizācija, kā dēļ KL 346.panta 1.daļas dispozīcija tika papildināta ar vārdiem „ja ar to radīts būtisks kaitējums”. Jautājums par to, kādu kaitīgumu ar KL aizsargātajām interesēm miera apstākļos nodara KL 334.panta 1.daļā paredzētā izvairīšanās no aktīvā dienesta pienākumu pildīšanas, simulējot slimību, kā kriminalizēšanai likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu būtiskā kaitējuma iestāšanos, salīdzinājumā ar sprāgstvielu

¹³⁶ Likumprojekts „Grozījumi krimināllikumā”. Likumprojekta anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

izlietošanas noteikumu pārkāpšanu, autoresprāt, citos apstākļos būtu atsevišķas diskusijas vērts.

Autore vēlas uzsvērt apstākli, ka tiesu prakse par KL 346.pantu ir tik šaura, ka ir „skaitāma uz pirkstiem”, kas skaidri liecina, ka šīs KL normas vēsturiskā redakcija bija pietiekoši veiksmīga, lai sasniegtu KL mērķi nolūkā personas atturēt no šāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Šis tiesu prakses faktors turklāt pierāda, ka KL 346.panta pārkāpums nav bijusi „masveida parādība” militārajā dienestā, savukārt ar grozījumiem pievienotais būtiskais kaitējums, iespējams, radīs tieši pretēju efektu, jo militārpersonas, prezumējot, ka būtiskais kaitējums faktiski ir aprobežojis viņu kriminālatbildību, nevērīgāk attieksies pret konkrētajiem noteikumiem. Autore uzskata, ka šīs KL normas liberalizācija turklāt ir arī nesamērīga ar KL 236.panta 1.daļā paredzētā, proti,- par šaujamo ieroci vai šaujamo ierocī munīcijas nevērtīgu glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu vai lielas enerģijas pneimatiskā ierocī, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises nevērtīgu glabāšanu, pārvadāšanu vai pārsūtīšanu, pārkāpjot normatīvos aktus, kuri regulē ierocī apriti, ja ar šādu nodarījumu citai personai radīta iespēja iegūt šo šaujamo ieroci, šaujamo ierocī munīciju, lielas enerģijas pneimatisko ieroci, sprāgstvielu vai spridzināšanas ietaisi – vispārējā subjekta kriminālatbildību par līdzīga rakstura noziedzīgu nodarījumu, kurā būtiska kaitējuma iestāšanās nav noziedzīga nodarījuma sastāva pamatpazīme. Līdzīgi arī ar KL 233.panta 2.daļu - par šaujamo ieroci, šaujamo ierocī munīcijas, lielas enerģijas pneimatiskā ierocī, sprāgstvielas vai spridzināšanas ietaises izgatavošanu, remontēšanu, iegādāšanos, glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu vai realizēšanu bez attiecīgas atļaujas, kurā kaitīgo seku iestāšanās vispār nav nepieciešama, jo pašas prettiesiskās darbības ir pietiekoši kaitīgas. Autoresprāt, militārpersonai, kuras statuss un profesionālā saistība ar militāro dienestu jau visu pirmām kārtām paaugstina tās atbildību salīdzinājumā ar civilajiem iedzīvotājiem, ir jārada ne vien, filozofiski spriežot, piemērs savas valsts sabiedrībai, bet arī likumdevējam savai tautai ir jārada pārlicība, ka militārpersonu vaina netiek mīkstināta. Autore uzskata, ka arguments, ka militārpersonas ir pakļautas augstam riskam, saspringtām situācijām u.tml. nekādā mērā neattaisno šo personu prettiesiskās darbības.

Padziļināti pētot normatīvo regulējumu militāro tiesību jomā, autore saskārās ne vien ar fakta konstatāciju, ka daudz normatīvo aktu, kas, iespējams, ļautu veikt vēl detalizētāku vērtējumu par militārā dienesta disciplīnu un kārtību, nav publiski pieejami, bet arī, iepazīstoties ar tiesu praksi, secināja, ka militārajā dienestā saskatāmas problēmas attiecībā uz šādu iekšējo normatīvo aktu esamību, mērķi un pielietojumu vispār. Iepriekšējā darba nodaļā

jau pieminētajā, sabiedrībā plašu rezonansi guvušajā krimināllietā Nr.14820002409¹³⁷, ko 2010.gadā izskatīja Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, tika apsūdzēts LR NBS Militārās policijas vecākais militārais policists seržants V.B., kuram apsūdzība tika celta pēc KL 190¹.panta 1.daļas un 346.panta 1.daļas. Koncentrējot uzmanību uz problemātiku attiecībā uz militārā dienesta iekšējiem normatīvajiem aktiem, autore turpmāk analizēs tikai V.B. apsūdzību pēc KL 346.panta 1.daļas, tās argumentus un tiesas secinājumus. Tiesa V.B. atzina par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā pēc abiem KL pantiem un attaisnoja. Konspektīvi izklāstot lietas būtību,- 2008.gadā, laika posmā no 2.jūnija līdz 16.decembrim V.B. piedalījās starptautiskās miera uzturēšanas misijā Afganistānā NBS militārās vienības „ISAF LK 08/2” sastāvā, 2008.gada 18.decembrī AM izsniedza speciālo atļauju kravas – bruņojuma un munīcijas ieviešanai Latvijā. Atgriežoties no misijas vietas, zinot par aizliegumu likt kravā neregistrētos ieročus, munīciju un sprāgstvielas, V.B. pavisā pārbaudīja savas personīgās mantas un ekipējumu, kā rezultātā viņa uzkabes vestes kabatā palika vītņstobra šaujamo ierociņu – 4 gab. 5,56x45 mm kalibra 1957.gada parauga „Remington” konstrukcijas trieciensautenes patronas, kas tika pārvietotas kopējā militārajā kravā no Afganistānas uz Latviju un šajā kravā tika konstatētas karavīru personisko mantu pārbaudes laikā. Apsūdzētais V.B. viņam inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā savu vainu neatzina un paskaidroja, ka tā viņam nav bijusi pirmā misija, līdz ar ko viņš zinājis, ka nevar vest munīciju un to arī nekad nav pielāvis, tāda iespēja, ka patronas būtu ielicis kāds cits, nepastāvot. Tiesas sēdē liecinieks V.K. liecināja, ka pastāv iekšējais reglaments, ka mantās nedrīkst likt munīciju un ieročus, savukārt liecinieks L.B., kura pienākumos ietilpusi kravas transportēšana uz Latviju, liecināja, ka mantas Afganistānā netika pārbaudītas ar skeneri un nav bijušas aizsargātas no nepiederošu personu piekļūšanas, jo reglamentējoša dokumenta, kas noteiktu kārtību, kādā notikusi mantu pārbaude, neesot bijis. Liecinieks R.U. liecināja, ka līdz šim nav izstrādāta kārtība, kādā notiek mantu atgriešana Latvijā, karavīri vien tiekot informēti par mantu pārbaudēm, tāpat neesot norādījumu, kā krava vispār ir pārbaudāma, savukārt tāda normatīva dokumenta, kurā būtu noteikts, ka karavīrs, komplektējot mantas Afganistānā, ir par to atbildīgs, neesot. No nolasītajām liecinieka A.Š. liecībām izriet, ka, beidzoties šaušanas apmācībām, pašam vajadzējis sevi pārbaudīt un atlikušo neizšauto munīciju atgriezt nodarbību vadītājam, instruktāža misijas darbības vietā netika piemērota, apakšvienību komandieri tādas veikuši mutiskā formā un padotajiem to vajadzējis ņemt vērā. Tiesas izmeklēšanā pārbaudot gan liecinieku liecības, gan citus pierādījumus, tiesa secināja, ka nav pierādīta KL 346.panta 1.daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva esamība V.B. darbībās. Tiesa atzīst, ka

¹³⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 16.augusta spriedums krimināllietā Nr.14820002409

minētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir militārā dienesta mantas izmantošanas kārtība, kas ietverta noteikumos, instrukcijās, reglamentos u.tml. un ir saistoša militārpersonām, rīkojoties ar minētā noziedzīgā nodarījuma priekšmetiem (..), kas ir militārā dienesta manta. Atbilstoši minētajam secināms, ka personu var saukt pie kriminālatbildības pēc attiecīgā KL panta, ja tiesas izmeklēšanā pierādīts, ka tā vispār nav izpildījusi (ar nodomu) vai nepienācīgi izpildījusi (aiz neuzmanības) konkrētu ieroču, munīcijas vai citas militārā dienesta mantas uzglabāšanas, izlietošanas, uzskaites vai pārvadāšanas noteikumu prasības, bet tā kā no objektīvās puses noziedzīgais nodarījums ir blanketa norma, kvalificējot nodarījumu pēc šī panta, apsūdzībā (..) konkrēti un precīzi jānorāda, tieši kādi noteikumi konkrētajā gadījumā reglamentē ieroču, munīcijas u.c. priekšmetu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites vai pārvadāšanas kārtību, kas šos noteikumus ir izdevis, kuras noteikumu prasības ir pārkāptas vainīgā darbības vai bezdarbības rezultātā, kādā veidā apsūdzētā persona ir tikusi iepazīstināta ar šo kārtību un tās neievērošanas sekas. Izvērtējot tiesas izmeklēšanā noskaidroto, tiesa ne vien atzina, ka prokurors apsūdzībā nav norādījis augstākminēto, kas varētu ietekmēt V.B. inkriminēto darbību pareizu juridisku kvalifikāciju, bet arī ka nav pierādīts, ka NBS pastāvētu jebkāda kārtība, noteikumi vai instrukcijas par to, kā iepakojamas un pārbaudāmas karavīru mantas, un kādos noteikumos vai reglamentā noteikts „aizliegums likt kravā neregistrētos ieročus, munīciju un sprāgstvielas”. Tiesa nonāca pie secinājuma, ka tā nevar balstīt notiesājošu spriedumu uz pretrunīgām liecinieku liecībām vai nepierādītiem prokurora pieņēmumiem par attiecīgajiem aizliegumiem un tā uzskata, ka nav pierādīts, ka NBS būtu objektīvi pastāvējuši attiecīgie noteikumi, taču tiesa atzīst, ka NBS nenoliedzami būtu jāpastāv kārtībai, kas nosaka munīcijas un citas militārā dienesta mantas pārvadāšanas noteikumus un prasības. Autore nevar nepiekrīst tiesas secinājumiem daļā par nepilnībām prokurora celtajā apsūdzībā, kā arī daļā par to, ka tiesas izmeklēšanā objektīvi nebija iespējams pierādīt konkrēto militārā dienesta noteikumu reālu pastāvēšanu. Liecinieku pretrunīgās liecības un lietā pastāvošie fakti rada ne vien pamatotas šaubas, ka specifiski noteikumi, kas regulētu šādus, autoresprāt, būtiskus aspektus militārā dienesta disciplīnas izpildes kārtībā, vispār nepastāv, bet arī pieņēmumu, ka, pat šādiem noteikumiem pastāvot, acīmredzot kārtība, kādā militārpersonas ar tiem tiek iepazīstinātas, ir gana apšaubāma. Nav strīda par faktiski jebkurā tiesību nozarē praksē izstrādājušos pieņēmumu, ka fiziski nav iespējams visus konkrētos pienākumus un tiesības detalizēti nostiprināt reglamentos, norādījumos, noteikumos u.tml., jo tamdēļ lielā mērā ir paredzēta tiesību normu interpretācija, kā arī nevar nepiekrīst, ka personu nav pamata saukt pie atbildības par tādu noteikumu pārkāpumu, par kuriem tā nav bijusi informēta, ar kuriem nav bijusi iepazīstināta u.c. Tieši militārās pārvaldes normatīvie tiesiskie akti ir speciālie militāro tiesību avoti, tās ir

instrukcijas, kas paredzētas apakšvienību un amatpersonu darbības noteikumu vai darba kārtības noteikšanai, risinot dažādus militārā dienesta jautājumus, nolikumi, ar kuriem nosaka apakšvienību un amatpersonu funkcijas, pienākumus, uzdevumus, tiesības un atbildību u.c. militārās pārvaldes akti¹³⁸. Militārā dienesta specifika, autoresprāt, pati par sevi izpaužas tieši speciālu noteikumu kopumā, no kā izriet paša militārā dienesta būtība vispār, tas ir konkrētu pienākumu un tiesību kopums, ko nevar attiecināt uz kādām citām personām kā vien militārpersonām un kura specifiskais raksturs ir militārā dienesta organizēšanas, principu un darbības pamatā. Jo sevišķi šādu noteikumu nozīmīgums izpaužas attiecībā uz tādām KL XXV normām, tostarp KL 346.pantu, kurās sastāva objektīvajā pusē jākonstatē šo noteikumu pārkāpumi. Šāda noteikumu kopuma un reizē tā detalizētu atsevišķu noteikumu neesamība un neatbilstīga pielietošana praksē, pirmkārt, grauj militārā dienesta institūta prestižu un varenību, otrkārt, var novest pie būtiska kaitējuma nodarīšanas kā valstij, tā sabiedrībai jau pašās tā saknēs un, treškārt, rada iespējamību, ka militārpersonas, pārkāpjot savus pienākumus, varētu netikt saukti pie attiecīgas atbildības tieši tamdēļ, ka tās vai nu nav bijušas instruētas par šo pienākumu izpildes kārtību, vai šādi noteikumi, kaut gan tiem ārējā pasaulē bijis jāpastāv, nav pastāvējuši un tādējādi liedz izvirzīt argumentu, ka tie vispār ir pārkāpti.

Autore uzskata, ka KL 346.pants sakarā ar nesenajiem grozījumiem KL krimināltiesību teorijā varētu kļūt par spilgtu piemēru likumdevēja dažkārt ne visai veiksmīgajiem un reizumis apšaubāmajiem centieniem pārsteidzīgi modernizēt KL normas, atsevišķām KL normām šādā veidā varbūt pat kļūstot faktiski „neiedarbināmām”.

¹³⁸ Lubgāns V. Militāro tiesību jēdziens un tiesību avoti. Jurista vārds, 2003. 1.jūlijs, nr.24 (282). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=76703> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Kriminālatbildības par militārā dienesta mantas izmantošanas kārtības pārkāpumiem vēsturiskā nozīmība un šādas atbildības esamība citu valstu tiesiskajos regulējumos ir pierādījums tās neatņemtajai lomai krimināltiesībās.
2. Latvijas Republikas kā NATO dalībvalsts militārā dienesta darbība ārvalstīs paaugstina militārpersonu starptautisko atbildību, tātad militārās disciplīnas, tostarp noteikumu ievērošana ir arī pamats valsts militārajam prestižam starptautiskajā arēnā.
3. Militārpersonu kriminālatbildības priekšnoteikumu un to piemērošanas procedūrā aktīvāk jāorganizē atklātības principa īstenošana, jo sabiedrībai par to manāmi trūkst izpratnes, kā rezultātā valsts iedzīvotāju vidū tiek grauta uzticība militārajam dienestam.
4. Krimināllikuma 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmets būs konkrētā nozieguma priekšmets tikai gadījumā, ja tas ir militārā dienesta manta un atbilst militārā dienesta bruņojuma pazīmēm, kas visos gadījumos ir jāvērtē kopsakarībā ar speciālajos likumos esošajām normām.
5. Darbības, kas vērstas pret Krimināllikuma 346.panta noziedzīga nodarījuma priekšmetu, kam ar likumu piešķirta ierobežota aprite, nacionāli stratēģiska nozīmība un valsts noslēpuma objekta statuss, ir objektīvi pietiekami kaitīgas, jo apdraud valsts vispārējo drošību.
6. Latvijas Republikas Nacionālajos bruņotajos spēkos ir nepieciešama vienota, detalizēta kārtība, kas nosaka, kādā veidā militārpersonas tiek iepazīstinātas ar dienesta pienākumus uzliekošiem noteikumiem kā miera, tā kaujas un ārkārtas stāvokļos, lai izvairītos no iespējamības, ka militārpersonas varētu nesāņemt atbildību par šādu noteikumu pārkāpumiem.

7. Krimināllikuma 346.panta 1.daļas vēsturiskās redakcijas (līdz 2012.gada 13.decembra grozījumiem) līdzšinējā pielietošana praksē apstiprina tās kvalitāti un ilgtspējību Krimināllikuma mērķa īstenošanā, tādēļ veikt tajā grozījumus nebija nepieciešams.
8. Krimināllikuma 346.panta noziedzīgā nodarījuma priekšmeta specifiskais tiesiskais statuss un objektīvo pusi raksturojošo prettiesisko darbību kaitīgums pats par sevi ir pietiekošs, lai panta 1.daļas noziedzīga nodarījuma kvalifikācijā būtiska kaitējuma iestāšanās kā noziedzīga nodarījuma sastāva konstatācijas priekšnoteikums nebūtu nepieciešama, tādēļ Krimināllikuma 346.panta 1.daļas dispozīciju nepieciešams izteikt tās vēsturiskajā redakcijā:

„ Par ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu vielu, kā arī citu bīstamu vielu, priekšmetu vai materiālu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites vai pārvadāšanas noteikumu pārkāpšanu –

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. ”

ANOTĀCIJA

Katras mūsdienīgas un civilizētas valsts neatņemams uzdevums ir rūpēties par valsts suverenitāti, drošību un tās iedzīvotāju aizsardzību. Šāda uzdevuma izpildei arī Latvijā kalpo valsts militārais dienests, kura ikdienas darba specifika vistiešākajā mērā ir saistīta ar tādu bīstamu priekšmetu kā ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un citu bīstamu vielu lietošanu. Par noteikumu pārkāpumiem, kas saistīti ar to glabāšanu, izlietošanu, uzskaiti un pārvadāšanu, militārpersonām saskaņā ar Krimināllikuma 346.pantu ir paredzēta kriminālatbildība, taču ar pēdējiem likuma grozījumiem tika mainīts šī noziedzīgā nodarījuma sastāvs, papildinot to ar būtisku kaitējumu kā kvalifikācijas pamatpazīmi, kas šobrīd nozīmē, ka militārpersonu atbildība par prettiesiskām darbībām pret paaugstinātas bīstamības priekšmetiem tiek ierobežota.

Bakalaura darbs satur trīs nodaļas, kurās analizēts Krimināllikuma 346.panta nozieguma sastāvs, tā aktualitāte un problēmu spektrs, kas saistīts ar tā kvalifikāciju.

Atslēgvārdi: militārais dienests, būtisks kaitējums, bruņojums, noteikumu pārkāpšana, militārpersona

ANNOTATION

Every modern and civilized nation has an integral duty to maintain its sovereignty, safety and to protect its citizens. For this purpose in Latvia as well serves a military service, whose daily work specifics are directly related to such dangerous objects like weapons, ammunition, explosives and radioactive and dangerous substances. For the breach of the rules on the storage, use, record- keeping and transportation of such objects, a military can be liable under the Article 346 of The Criminal Law, though after the latest amendments of the law, the corpus delicti of this offence was altered – supplemented with a “major damage” as a fundamental for classifying the offence, which now means that the liability of the military for their unlawful acts against objects with high dangerousness has been limited.

The Bachelors thesis consists of 3 main chapters, in which the corpus delicti of the offence provided in the Article 346 of The Criminal Law has been analyzed, as well as its topicality and the spectrum of problems related to the legal classification of the offence.

Keywords: military service, major damage, armament, breach of rules, military

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Aperāne E. Latvijas valsts aizsardzības likumi. Rīga: Junda, 1993.
2. Autoru kolektīvs. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982.
3. Bruņotajos spēkos dien 16,98 procenti sieviešu. Pieejams: http://www.sargs.lv/lv/Zinas/Dienesta_gaita/2012/01/06-01.aspx?p=1 [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]
4. Civilie, militārie darbinieki. Pieejams: <http://www.mil.lv/Personalsastavs.aspx> [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]
5. Graube: armijai ir 'pamatotas aizdomas' par Ādažu sprādziena vaininieku. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/graube-armijai-ir-pamatotas-aizdomas-par-adazu-spradziena-vaininieku.d?id=41344533> [aplūkots 2013.gada 22.aprīlī]
6. Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 2012. 10.janvāris, nr.2 (701). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=242455> [aplūkots 2013.gada 13.maijā]
7. Karavīru sastāvs. Pieejams: http://www.mil.lv/lv/Militarais_dienests.aspx [aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]
8. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 2.grāmata. Rīga: firma „AFS”, 2007.
10. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca internetā. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=artil%C4%93rija> [aplūkots 2013.gada 27.martā]
11. Latvijas Armija. Latvijas karavīru apbruņojums – trieciensautene HK G36KV. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=7ah4PwiXUrk> [aplūkots 2013.gada 22.martā]
12. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
13. LR Aizsardzības ministrijas 2010.gada publiskais pārskats. Pieejams: http://doc.mod.gov.lv/lv/am_gada_parskati/2010/ [aplūkots 2013.gada 20.aprīlī]
14. LR Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas likumprojekta “Grozījumi Militārā dienesta likumā” (reģ.nr.206) salīdzinošā tabula. Pieejams: http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0206_2 [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī]

15. Likumprojekts „Grozījumi krimināllikumā”. Likumprojekta anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]
16. Lubgāns V. Militāro tiesību jēdziens un tiesību avoti. Jurista vārds, 2003. 1.jūlijs, nr.24 (282). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=76703> [aplūkots 2013.gada 10.maijā]
17. Melderis J. Ieroču un munīcijas uzbūves un darbības principi. Rīga: v/a „Tēvijas sargs”, 2009.
18. Nacionālie bruņotie spēki. Pieejams: http://www.mod.gov.lv/Aktualitates/Publikacijas/Informativie_materiali/Informativas_lapas.aspx [aplūkots 2013.gada 21.martā]
19. Nacionālo bruņoto spēku organizatoriskā struktūra: pielikums aizsardzības ministra 2010.gada 21.septembra pavēlei Nr.179. Pieejams: http://www.mil.lv/lv/Par_mums/~media/NBS/Shemas/NBS_struktura23.ashx [aplūkots 2013.gada 27.aprīlī]
20. Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
21. No dienesta atlaiž zemessargus saistībā ar sprādzienu Ādažos. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/407958-no-dienesta-atlaid-zemessargus-saistiba-ar-spradzienu-adazos> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]
22. Pērn visbiežāk konstatētais militārās disciplīnas pārkāpums - nolaidīga dienesta pienākumu izpilde. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/pern-visbiezak-konstatetais-militaras-disciplinas-parkapums-nolaidiga-dienesta-pienakumu-izpilde.d?id=42114658> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]
23. Podprigora D. Vainas noteikšana krimināltiesībās. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006.
24. RDX. Tīmekļa enciklopēdija Vikipēdija. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/RDX> [aplūkots 2013.gada 23.martā]
25. Sprāgstvielas. Tīmekļa enciklopēdija Vikipēdija. Pieejams: <http://lv.wikipedia.org/wiki/Spr%C4%81gstvielas> [aplūkots 2013.gada 22.martā]
26. Šogad karavīri iznīcinājuši 203 sprādzienbīstamus priekšmetus. Pieejams: http://www.sargs.lv/Zinas/Dienesta_gaita/2013/04/05-01.aspx#lastcomment [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī]

27. Tiesa attaisno karavīru lietā par četru patronu ievēšanu no Afganistānas. Pieejams:
<http://www.apollo.lv/zinas/tiesa-attaisno-karaviru-lieta-par-cetru-patronu-ievesanu-no-afganistanas/458847> [aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]
28. Valsts kontroles 29.04.2009. Revīzijas ziņojums Nr. 5.1-2-36/2008 par Aizsardzības ministrijas 2008.gada finanšu pārskata sagatavošanas pareizību. Pieejams:
http://www.lrvk.gov.lv/upload/zinojums_AiM_29Apr2009.pdf [aplūkots 2013.gada 6.aprīlī]
29. Dirty bomb. The Free Encyclopedia Wikipedia. Pieejams.
http://en.wikipedia.org/wiki/Dirty_bomb [aplūkots 2013.gada 25.martā]
30. Fought S.O. Rocket and missile system. Pieejams:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1357360/rocket-and-missile-system>
[aplūkots 2013.gada 21.martā]
31. Land mine. The Free Encyclopedia Wikipedia. Pieejams.
http://en.wikipedia.org/wiki/Land_mine [aplūkots 2013.gada 27.martā]
32. Military explosives. Pieejams: <http://www.aeragon.com/o/me/> [aplūkots 2013.gada 23.martā]
33. Trinitrotoluene (TNT). Pieejams:
http://www.nctc.gov/site/technical/common_explosives.html [aplūkots 2013.gada 23.martā]
34. Терехович В.Н. Основы криминалистического исследования холодного оружия. Рига, 2009.

Normatīvie akti

1. ANO Konvencija par ķīmisko ieroču izstrādes, izgatavošanas, uzkrāšanas un pielietošanas aizliegumu un ķīmisko ieroču iznīcināšanu. Pieejams: www.likumi.lv
[aplūkots 2013.gada 23.martā]
2. Eiropas Savienības Kopējais militāro preču saraksts: pielikums EP Kopējai nostājai 2008/944/KĀDP . Pieejams: www.eur-lex.europa.eu [aplūkots 2013.gada 21.martā]
3. Krimināllikums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/> [aplūkots 2013.gada 14.martā]
4. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 26.martā]

5. Nacionālo bruņoto spēku likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
[aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]
6. Militārā dienesta likums: LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots
2013.gada 14.martā]
7. Stratēģiskas nozīmes preču aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv
[aplūkots 2013.gada 17.martā]
8. Par radiācijas drošību un kodoldrošību: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv
[aplūkots 2013.gada 25.martā]
9. Ieroču un speciālo līdzekļu aprites likums: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv
[aplūkots 2013.gada 17.martā]
10. Grozījumi Krimināllikumā (13.12.2012): LR likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
[aplūkots 2013.gada 15.martā]
11. MK 04.11.2002. noteikumi Nr.498. Kārtība, kādā profesionālā militārā dienesta
karavīrs pilda valsts civildienesta ierēdņa amatu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv
[aplūkots 2013.gada 17.aprīlī]
12. MK 26.10.2004. noteikumi Nr.887. Valsts noslēpuma objektu saraksts: LR likums.
Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 21.martā]
13. MK 25.09.2007. noteikumi Nr.645. Noteikumi par Nacionālo stratēģiskas nozīmes
preču un pakalpojumu sarakstu: LR likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots
2013.gada 21.martā]
14. MK 06.06.2009. noteikumi Nr.674. Bīstamo kravu pārvadājumu noteikumi: LR
likums. Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots 2013.gada 29.martā]
15. MK 14.07.2008. instrukcija Nr.10. Speciālā militārā inventāra uzskaites un
norakstīšanas kārtība: LR likums. /zaudējis spēku/ Pieejams: www.likumi.lv [aplūkots
2013.gada 6.aprīlī]
16. The Uniform Code of Military Justice. Pieejams: <http://www.ucmj.us/> [aplūkots
2013.gada 23.aprīlī]
17. Lietuvos Republikos baudziamasis kodeksas, 2012. Pieejams:
http://www.istatymas.lt/istatymai/baudziamasis_kodeksas.htm [aplūkots 2013.gada
23.aprīlī]
18. Karistusseadustik, 2013. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122012013>
[aplūkots 2013.gada 23.aprīlī]

Juridiskās prakses materiāli

1. Bauskas rajona tiesas 2004.gada 22.novembra spriedums krimināllietā Nr.11120034304.
2. Rīgas rajona tiesas 2010.gada 24.maija spriedums krimināllietā Nr. 14820005208.
3. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 16.augusta spriedums krimināllietā Nr.14820002409.

Bakalaura darbs „Ieroču, munīcijas, sprāgstvielu, radioaktīvu un bīstamu vielu glabāšanas, izlietošanas, uzskaites un pārvadāšanas noteikumu pārkāpšana” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

(Lita Norenberga) (2013.gada 20.maijā)

_____ darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: docente Dr.iur. Diāna Hamkova

2013.gada ____.

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2013.gada 20.maijā.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2013.gada ____.